

Ústavní výchova dětí a její následky

Kateřina Brunnerová

Fakulta sociálních věd

Univerzita Karlova

Praha

3. ročník sociologie a sociální politika

Konzultoval: Ing. Bohumila Čabanová
Práce bude obhajována v 6. semestru studia.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze Dne 29. dubna 2006

Kateřina Brunnerová

Katka Brunnerová

Abstrakt

Tématem předkládané bakalářské práce je problematika mladých lidí, kteří vyrůstali v ústavních zařízeních a po dosažení zletilosti, kdy musí ústav opustit, se nalézají ve velmi obtížné situaci. Nemají rodinné ani jiné zázemí, nejsou zvyklí se sami o sebe postarat, nemají práci ani bydlení. Pomocnou ruku těmto mladým lidem nabízejí tzv. Domy na půl cesty, což je nová forma péče o tyto lidi. Cílem je pomáhat jedincům při integraci do „normální“ společnosti a poskytnout jim na čas zázemí. Základní otázkou práce je, jaké problémy postihují tyto mladé lidi a jak se dá těmto problémům předcházet. Práce je rozdělena na dvě části. První je úvodem do náhradní péče o děti a analýzou péče ústavní, se zaměřením na její nedostatky. Věnuje se popisu prostředí, ve kterém děti žily. Druhá část se zabývá odchodem mladého člověka z ústavního zařízení. Zahrnuje popis situace a problémů mladých lidí, který vychází především z výsledků dotazníkového šetření, které bylo provedeno mezi klienty a ze sekundární analýzy výzkumu, kde respondentem byl personál Domů na půl cesty. Závěr obsahuje návrhy a opatření, jak problémům předcházet.

The subject of submitted bachelor work are problems of young people who grew up in an educational institution and after reaching the age of eighteen when they have to leave the institution, having no family or other home find themselves in a difficult situation. They aren't used to looking after themselves, have no job or accommodation. New form of care of these people - The Half Way Houses offer helping hand to them. Their aim is to help the individuals to integrate into the „normal“ society and give home to them for a short time. The basic question of my work is what problems affect these young people and how to precede them. The work is divided into two parts. The first part is an introduction into the substitute care of children and the analysis of an institutional care, with a view to its deprivations. It includes the description of environment, where children lived. The second part examines the departure of young people from an educational institution. It contains the description of the situation and problems of young people which goes out from the results of questionnaire survey which was made among clients and from secondary data-analysis where respondent was the staff in the Half Way Houses. The conclusion contains suggestions and steps how to precede these problems.

Obsah

ÚVOD.....	4
1.KAPITOLA	
1.ÚVOD DO NÁHRADNÍ PÉČE O DĚTI.....	6
2.SITUACE OPUŠTĚNÝCH DĚTÍ.....	9
3.HISTORICKÝ VÝVOJ PÉČE O OPUŠTĚNÉ DĚTI.....	10
4.ANALÝZA ÚSTAVNÍ PÉČE.....	12
SYSTEM ÚSTAVNÍ PÉČE.....	13
<i>Klasické modely kolektivních zařízení.....</i>	<i>13</i>
<i>Typy ústavních zařízení pro děti a mládež pod MŠMT.....</i>	<i>13</i>
HLAVNÍ NEDOSTATKY ÚSTAVNÍ PÉČE V ČR.....	16
RIZIKA A NÁSLEDKY ÚSTAVNÍ PÉČE.....	18
ÚSTAVNÍ PÉČE.....	20
JAK PŘEDCHÁZET NEGATIVNÍM DŮSLEDKŮM POBYTU V ÚSTAVU?	20
LEGISLATIVA.....	21
PERSONÁL.....	23
2.KAPITOLA	
1.ODCHOD MLADÉHO ČLOVĚKA Z DĚTSKÉHO DOMOVA.....	23
1.1.PROBLÉMY MLADÝCH LIDÍ PO OPUŠTĚNÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY A JEJICH ŘEŠENÍ.....	24
<i>Domy na půl cesty.....</i>	<i>24</i>
HISTORIE.....	25
KLIENTI.....	25
CÍLE SPOLUPRÁCE.....	26
FÁZE POBYTU.....	26
PRAVIDLA POBYTU.....	27
EKONOMICKÉ PODMÍNKY	27
<i>DOM 8</i>	<i>27</i>
<i>Klienti a výzkum.....</i>	<i>29</i>
PROSTŘEDÍ, KDE POBÝVALI PŘED DNC.....	29
ÚSTAV.....	29
VZDĚLÁNÍ.....	30
PRÁCE.....	30
DOM.....	30
ZÁVĚR.....	31
<i>Sekundární analýza dat – Problémy mladých lidí odcházejících z dětských domovů po dosažení zletilosti.....</i>	<i>31</i>
CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ.....	32
SITUACE MLADÝCH LIDÍ PO ODCHODU Z DĚTSKÉHO DOMOVA	32
PŘIPRAVENOST NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT.....	33
DOPORUČENÍ RESPONDENTŮ	34
1.2.JAK PŘEDCHÁZET NĚKTERÝM POBLÉMŮM, SE KTERÝMI SE ODCHÁZEJÍCÍ MLADISTVÍ SETKÁVAJÍ?...36	
ZÁVĚR.....	40
LITERATURA.....	42
PŘÍLOHY.....	44

Úvod

Otázka opuštěných dětí a jejich zařazení do náhradních rodin je předmětem zájmu široké veřejnosti i státních orgánů. Rodina je pro děti určujícím vzorem pro budoucí život. Je místem, kde probíhá prvotní socializace dítěte. Ale ne všem jedincům je dopřáno žít ve vlastní rodině.

V rodině se člověk učí základním dovednostem, sociálním rolím, učí se přijímat zodpovědnost za své činy. Existují však děti, které jsou v tomto značně znevýhodněné. A to jsou děti v dětských domovech. Odchod z ústavu, většinou po dosažení zletilosti, je pro ně velmi obtížný. Téměř ze dne na den se ocitnou v tvrdém světě dospělých, kde se o sebe budou muset postarat sami bez základního zajištění a pomoci. Jsou bez rodinného zázemí, bez zajištěného bydlení, bez financí, bez zaměstnání a často i bez potřebného vzdělání. Mnohé z těchto dětí končí na ulici bez prostředků. Odsud je již blízko ke kriminální činnosti. Pomocnou ruku těmto mladým lidem nabízejí tzv. Domy na půl cesty – tedy zařízení, ve kterých nachází přechodné bydlení, zařízení, které jim dává šanci získat na čas zázemí. V DNC se učí zvykat na svět za zdmi ústavu.

Díky svým pracovním zkušenostem v nadaci CIVILIA, která finančně podporuje právě Domy na půl cesty a jejímž cílem je vytvořit jejich spolehlivou síť po celé České republice, jsem se rozhodla věnovat se tomuto tématu hlouběji a poznat všechny jeho stránky. Zamyslela jsem se nad problémy, které mohou mladé lidi po odchodu z ústavní výchovy potkávat a snažila se vžít do situace, jestli bych byla sama schopná obstát v životě bez svého rodinného zázemí a jeho podpory. Tyto všechny mé myšlenky a pochybnosti mě dovedly k tomu, že jsem toto téma použila pro svou bakalářskou práci.

V práci jsem se zaměřila právě na ty mladé lidi, kteří stojí před dětským domovem, nemají kam jít a další měsíce pro ně budou těžkou životní zkouškou, jestli obstojí v normálním světě či nikoli.

Cílem mé práce je provést analýzu ústavní péče, zaměřit se na její nedostatky, konkrétně na ty, které jsou nějak spojené s odchodem dětí do běžného života v době zletilosti. Dále zjistit jaká je situace těchto mladých lidí, jaké jsou jejich problémy a proč tak často v normálním životě selhávají. Jaká jim je poskytována pomoc, na koho se mohou obrátit a jak předcházet těmto problémům. Součástí práce jsou i návrhy na zlepšení celkové situace.

Ve své práci se snažím odpovědět na některé otázky: **Jaké problémy, obavy a očekávání mají mladí lidé po opuštění ústavní výchovy? Jak těmto problémům předcházet?**

Další otázkou je, zda pomůže zavedení nových forem náhradní rodinné péče či reforma celého systému péče o opuštěné děti. A konečně, jak pomoci těm mladým lidem, kteří již ústavem prošli a nyní nemají kam jít?

Práce se skládá ze dvou kapitol. První je úvodem do náhradní péče o děti a analýzou péče ústavní. Věnuje se popisu prostředí, ve kterém děti žily. Kromě popisu jednotlivých forem náhradní péče, se zde nachází přehled historického vývoje péče o opuštěné děti. Analýza ústavní péče zahrnuje kromě běžného uspořádání a statistik, také její hlavní nedostatky a rizika a následky, které na dětech může zanechat.

Druhá kapitola, která je rozdělena na dvě části, se zabývá již samotným odchodem mladého člověka z ústavního zařízení. Nacházejí se zde odpovědi na mé výzkumné otázky. I. část se zabývá problémy mladých lidí po opuštění ústavu. Zde jsou citovány poznatky z domů na půl cesty, jako zařízení pomoci mladým lidem bez rodinného zázemí. Dále je zde sekundární analýza dat výzkumu, který se zabývá právě problémy mladých lidí a vlastní výzkum, který proběhl v konkrétním Domě mezi klienty. II.část zahrnuje návrhy a opatření, jak předcházet problémům, se kterými s odcházející mladiství setkávají.

Metodologie

Práce vychází jednak z odborných materiálů zabývajících se danou tematikou a také z dat, které jsem získala z rozhovorů a z vyplněných dotazníků odborníky z dané oblasti.

První kapitola je založená především na studium a analýze dokumentů z dané oblasti.

Druhá kapitola je opřena především o sekundární analýzu již provedeného výzkumu střediska náhradní rodinné péče, který se zabýval právě situací mladých lidí opouštějících dětské domovy jehož respondenty byli pracovníci Domů na půl cesty a dále z informací, které jsem získala návštěvou v jednom z pražských Domů na půl cesty a z dotazníkového šetření, které jsem provedla mezi klienty tohoto domu. Z těchto výzkumů jsou sestavené závěry a odpovědi na moji první otázku (Jaké problémy mají mladí lidé po opuštění ústavní výchovy?).

Materiálem k druhé otázce (Jak těmto problémům předcházet?) jsou vyplněné dotazníky s otevřenými otázkami, které jsem zaslala ředitelům/kám náhodně vyhraných dětských domovů v rámci České republiky a osobní rozhovory s ředitelkou Občanského sdružení DOM a další pracovníci této organizace.

1.kapitola

1. Náhradní péče o děti

Každý národ či každý odpovědný stát spatřuje v dětech svoji budoucnost, jsou pokračováním, novou generací. Rodina, jako jedna z nejstarších institucí, je tím jedinečným místem pro uspokojování všech potřeb dítěte, je místem, kde se dítěti dostává láska, jistota, pocit bezpečí, vědomí sounáležitosti. Funkční rodina je stále nenahraditelná. V naší společnosti, ale existují i takové děti, které toto zázemí postrádají. Rodiče v některých případech selhávají a nejsou schopni plnit ten závazek, který jim byl narozením dítěte dán. V těchto situacích musí zasahovat stát. Ten často ve spolupráci s různými nestátními organizacemi zajišťuje dítěti náhradní péči.

V České republice, stejně jako v jiných zemích, žije mnoho dětí mimo vlastní rodinu. Tyto děti jsou připraveny o to nejcennější, o milující rodinu, která nám dává pocit bezpečí. Místo, kam se můžeme vždy vrátet, kde hledáme oporu, kde nám dávají lásku.

U nás, ale i ve vyspělých západních zemích je přibližně 1% dětí odsouzeno k tomu, aby vyrůstalo mimo vlastní rodinu. Alarmující je fakt, že z tohoto počtu je asi jen 1 – 2% dětí, kteří jsou skutečnými sirotky. Zbytek jsou děti nechtěné, odložené, týrané. Jsou to tak zvaní sociální sirotci, kteří mají alespoň jednoho rodiče, který však není schopný nebo, ve více případech ochotný se o ně starat.

U nás je to okolo 20.000 dětí, jejichž další osud závisí na pomoci státu či neziskových organizací, se kterými stát spolupracuje.

Cílem sociálních pracovníků a v zájmu dítěte je, aby se dítě mohlo vrátit do vlastní rodiny, protože ta pro něj zůstává tím nejlepším řešením. Samozřejmě jen v případě, že mu tam nehrozí žádná újma či nebezpečí. Pokud se dítě opravdu vrátí do své biologické rodiny, je nadále nutná kontrola rodiny ze strany sociálních pracovníků a mapování celé situace. Tímto je možné předcházet problémům, které by mohly nastat. Pokud možnost vrácení do původní rodiny nevyjde, je nutné vybrat jinou vhodnou formu náhradní péče o dítě. Nejvhodnějším typem je náhradní rodinná péče, a to adopce, popřípadě pěstounská péče. Dokud se pro dítě nepodaří najít vhodnou rodinu, je dočasně umístěno do vybraného typu dětského ústavního (kolektivního) zařízení.

Rozlišení forem péče o opuštěné dítě:

Náhradní výchovná péče (dětské domovy, kojenecké ústavy, ústavy sociální péče)

je forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní, v níž je dítě vychováváno až do své dospělosti.

Náhradní rodinná péče (osvojení, pěstounská péče)

je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno "náhradními rodiči" v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. Formami této péče je u nás zejména adopce (osvojení) a pěstounská péče. [Matějček,1999; 31].

Oba uvedené typy náhradní péče by měly být jen řešením přechodným. Jak už jsem uvedla, prvotní snahou je docílit návratu dítěte do původní rodiny. Pouze pokud tento pokus selže, je nutné zvolit vhodný typ náhradní rodinné péče. Po dobu řízení je dítě umístěno do dětského zařízení. V zájmu dítěte je, aby proces byl co nejrychlejší, ale zase ne na úkor kvality vybraného řešení. Nabízí se několik forem náhradní rodinné péče (viz následující tabulka).

Přehled typů náhradní rodinné péče:

ADOPCE	→ zrušitelná (adopce 1.stupně)
	→ nezrušitelná (adopce 2.stupně)

Při osvojení (či adopci) přijímají manželé či jednotlivec za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva a povinnosti, jako by byli jeho biologičtí rodiče. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou osvojením zanikají. Dítě získává příjmení adoptivních rodičů a je mezi nimi příbuzenský vztah. O osvojení rozhoduje soud a před jeho rozhodnutím musí žít dítě nejméně po dobu 3 měsíců u svých budoucích adoptivních rodičů na jejich vlastní náklady. Osvojení je zakotveno v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Osvojení nezrušitelné se od toho zrušitelného odlišuje pouze tím, že osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni na matrice místo biologických rodičů osvojence. Toto

osvojení nelze zrušit, narozdíl od adopce 1.stupně, kterou může soud zrušit z důležitých důvodů. [Matějček,1999; 33-34].

V dnešní době se rozvíjí adopce mezinárodní, čímž se zvyšuje šance dětí najít vhodné náhradní rodiče. Vznikají nejrůznější formy náhradní rodinné péče, nové instituce jak státní, tak i mnoho nestátních, které tyto procesy řídí. Samozřejmě, že se na první místo kladou zájmy dítěte, ne osvojitelů.

PĚSTOUNSKÁ PÉČE → individuální → klasická

→ příbuzní

→ skupinová → velké pěstounské rodiny

→ vesničky SOS

„Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“[Matějček,1999; 34]. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. Pěstoun má právo zastupovat dítě jen v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí žádá souhlas zákonného zástupce dítěte. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká dosažením zletilosti dítěte nebo může být zrušena z důležitých důvodů rozhodnutím soudu. Je to tedy svazek zrušitelný. Pěstounská péče je upravena v zákoně č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č.359/1999 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče), v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře (dávky pěstounské péče) a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů).

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče a to, individuální a skupinová. Individuální probíhá v klasickém rodinném prostředí. Tato pěstounská péče může být vykonávána prarodiči, popřípadě jinými příbuznými, nebo cizími lidmi. V tomto případě jde o klasickou pěstounskou péči. Skupinová pěstounská péče probíhá v tzv. zařízeních pro výkon pěstounské péče(velké rodiny v čele s manželskými páry) nebo v SOS dětských vesničkách (v čele s matkou – pěstounkou).

Na závěr bych zde uvedla názor prof. Matějčka, který ukazuje, že náhradní rodinná péče je nejlepší formou péče o opuštěné děti.

„Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.“ [Matějček,1994; 16].

2.Situace opuštěných dětí

Opuštěné děti trpí nedostatkem lásky, zažily odmítnutí ze strany rodičů, co si mnozí z nás nedokážou ani představit. Rodina jakožto nejstarší instituce by měla být harmonickým prostředím, má za úkol ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat na život své nejmladší členy. Dítě potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, přijímajícím. Pouze harmonické rodinné prostředí umožňuje plný a harmonický rozvoj osobnosti dítěte. Nejlepším řešením pro opuštěné děti, pokud již není možný návrat do vlastní rodiny je adopce, popřípadě pěstounská péče. Ústavní péče by měla být jen řešením přechodným, dokud nebude dítěti nalezena vhodná rodina. Dítě tedy žije v kojeneckém ústavu nebo v dětském domově a hledá se pro něj náhradní rodina. Podle názorů odborníků by měl být tento pobyt co nejkratší, pouze dočasný. Ústav by měl být jen přestupní stanicí v životě odloženého dítěte. V praxi se však tento názor moc neuplatňuje. Mnoho dětí zůstává v ústavech až do své zletilosti. Čím jsou starší, tím jsou i jejich vyhlídky na umístění do náhradní rodiny mizivější.

Snaha omezit pobyt dětí v ústavních zařízeních pramení z dlouhodobých zkušeností a výzkumů, podpořených především psychology. Zde stojí za zmínku dva otcové **teorie deprivčního syndromu** a obhájci vlivu rodinného prostředí prof.Matějček¹ a prof.Langmeier. Jsou nesporně odborníky ve svém oboru. Zasloužili se o poznávání podstaty poruch ve vývoji dítěte a prosazování toho „nejlepšího zájmu dítěte“ za všech okolností. Vydali nespočetné množství článků a publikací z této oblasti.

¹ Prof.Matějček (16.8.1922 – 26.10.2004) působil od r.1953 na Dětské psychiatrické ambulanci KÚNZ Praha, od r.1991 byl výzkumným pracovníkem v Psychiatrickém centru Praha a od r.1994 působil v dětském centru Paprsek

3. Historický vývoj péče o opuštěné děti

V dobách, kdy ještě neexistovaly žádná zařízení pro sirotky, byly nechtěné děti odkládány, či zabíjeny. Pokud je někdo našel a vychoval, mohl je prohlásit za své potomky nebo se z nich mohli stát otroci. Zakládání zvláštních útulků, sirotčinců pro děti bez rodin se objevuje až s příchodem křesťanství. Církev tak poukazovala na svou ideu křesťanské lásky k bližnímu. Až do počátku novověku, je tedy církev tou institucí, která se o potřebné osoby stará, nikoliv stát. Vrcholným církevním zařízením je klášter, u kterého často sirotčince, a podobná pomocná zařízení vznikají. [Matějček, 1999; 15-23].

První nalezince a sirotčince v českých zemích se objevily po 30.leté válce, kdy značně přibýlo opuštěných dětí (válečných sirotků). Za Rakousko – Uherské monarchie, v roce 1868 byl přijat rakousko-uherský zákon o chudinství, který nařizoval domovským obcím postarat se o sirotky. Na počátku 20. století zřídil František Josef I. Fond na podporu chudých rodin a osiřelých dětí. Stát tedy přijímá povinnost zaopatřit opuštěné děti. Důležitým faktem je skutečnost, že narozdíl od dnešní doby, byla tenkrát většina opuštěných dětí skutečnými sirotky, ne jako dnes, kdy tvoří pouze 1 – 2% z celkového počtu opuštěných dětí.

Roku 1918, kdy vzniklo samostatné Československo, začaly vznikat instituce okresní péče o mládež. V roce 1921 byl přijat zákon o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských. V období 1. republiky byl systém sociální péče o opuštěné děti na vysoké úrovni. Rodina byla brána jako základní jednotka státu, pro společnost byla velmi důležitou institucí. Za 1. republiky existovalo 24 okresních sirotčinců a 60 dětských domovů. Dětské domovy byly jen dočasným řešením, děti se vracely do původních rodin, nebo jim byla nalezena vhodná rodina náhradní. [Matějček, 1999; 15-23].

V 50. letech dochází k velkému rozkvětu tzv. kolektivních zařízení. Je to způsobeno zrušením pěstounské péče, která byla jakožto náhrada rodiny považována za přežitek, který vychovává děti k egoismu a individualismu. Podle komunistické ideologie byla rodina překonanou institucí, a tak nemělo smysl hledat opuštěným dětem rodiny náhradní. Do té doby byla pěstounská péče u nás hodně rozšířená. Všechny děti v pěstounské výchově byly převezeny do dětských domovů, v nichž se naráz ocitlo tisíce dětí.

V roce 1963 byl, na nátlak psychologů, psychiatrů, pediatrů, pedagogů a dalších zastánců práv rodiny, kteří upozorňovali na nepříznivé důsledky, které ústavní výchova přináší, schválen nový zákon o rodině č.94/1963 Sb.. Ten umožňoval obnovení pěstounské rodinné péče. V roce 1968 vznikla první vesnička SOS v Doubí. Řada dětí mohla přejít do vznikajících pěstounských vesniček SOS nebo do individuální pěstounské péče. V této době byli odhaleny základní poznatky o deprivacním syndromu a nezpochybnitelný význam rodiny pro vývoj a socializaci dítěte.

Společenská změna roku 1989 přinesla změnu politického uspořádání, změnu ideologie, nikoli změnu institucí. Naprostá většina personálu byla vzdělávána a získávala zkušenosti v období reálného socialismu, což na mnohých zanechalo nesmazatelné stopy ve výkonu profesionální role. V oblasti péče o děti stále existují myšlenkové a pracovní stereotypy.

Po revoluci v roce 1989 se u nás otevřela možnost zakládat nestátní sociální a zdravotní ústavy. Rozdíl v atmosféře většiny státních a většiny nestátních zařízení je u nás nápadný. „V nestátních ústavách panuje nebo alespoň doznívá zakladatelské nadšení. V jejich čele stojí výrazné osobnosti schopné získávat prostředky i kvalitní personál. Ve většině státních ústavů je nálada skleslá, čeká se na rozhodnutí ústředních státních orgánů,...Vedoucí některých státních zařízení již (ale) vědí, že naději na prosperitu mají jen tehdy, když se budou chovat jako zařízení nestátní, ač jsou ústavem státním.“[Matoušek,1999; 51].

Dnes ústavních forem péče spíše ubývá ve prospěch forem neústavních. Ústavy se zmenšují a s tím i počet klientů, prostředí již není tak neosobní jako tomu bylo u rozlehlých ústavních zařízení. Přístupuje se zde spíše na formu rodinnou, která by dětem co nejvíce nahradila chybějící rodinné zázemí a co nejvíce se přiblížila fungování normální rodiny, alespoň s ohledem na možnosti ústavní péče. Ústavy se také snaží otvírat okolní komunitě. Dříve působily spíše uzavřeným dojmem, v dnešní době se snaží co nejvíce své svěřence začlenit do normálního života, aby byli více připraveni na život po opuštění bran ústavu.

4. Analýza ústavní péče

„Ústav se od pobytového zařízení liší tím, že v něm skupina profesionálních zaměstnanců pečuje o skupinu nějak hendikepovaných lidí. Ústav je zvláštní fenomén: personál je v něm zaměstnán jako v jakékoliv jiné organizaci, pro klienty je však ústav dočasnou nebo trvalou náhradou domova. Tento rozdíl v očekáváních a postojích je ústředním problémem ústavní péče. Personál považuje klienty za objekty své práce, klienti chtějí být individuálními subjekty.“[Matoušek,1999; 17].

„Každý máme nějaký původní domov, rodný kraj, někteří lidé si k němu v průběhu života přidávají jiná místa, jiné kraje, na něž se cítí být vázání. Být někde doma znamená být v prostředí, které cítíme jako svoje, jako to pravé, to normální, i když jiným lidem se totéž prostředí jeví jako cizí, zvláštní. Ústav je vždycky pokusem o umělý domov, azyl; má být sférou jistoty...“[Matoušek,1999; 20].

„Ústav je do jisté míry světem pro sebe, ostrovem soběstačného řádu, v němž je život omezenější a předvídatelnější než v okolním sociálním světě.“[Matoušek,1999; 19].

Každý ústav, stejně tak jako jiné organizace, má svoje pravidla, svůj řád. Existuje zde hierarchie společenských pozic, formální nadřízenost, ale samozřejmě i nadřízenost neformální. Neformální vztahy jsou velmi důležité, především v ústavech jako jsou dětské domovy a pod. Tyto děti mají mnohdy jedinou oporu, vztah s dospělým, právě ve vychovatelích a neformální vztahy jim život mírně ulehčují. Pro děti a mladé lidi bez zázemí funkční rodiny představují pracovníci ústavů zdroj podpory. A to jak podpory co se týče vztahů, tak i podpory ve smyslu obživy, střechy nad hlavou atd.

Přístupnost ústavních zařízení je regulována pravidly. Dříve byly dětské domovy a podobná zařízení spíše uzavřeny vnějšimu světu. Toto pravidlo se však ukázalo jako negativní. Děti žijící bez kontaktu s vnějším světem měly v dospělosti problémy s integrací do společnosti. Proto se v dnešní době pracovníci dětských domovů snaží, aby se tato zařízení co nejvíce otvírala veřejnosti.

Hlavní funkcí ústavů náhradní péče je podpora a péče: Tato funkce je v popředí cílů těchto zařízení, které nahrazují nefunkční nebo chybějící rodinu. – kojenecké ústavy, dětské domovy. V těchto zařízeních se dětem poskytuje chybějící zázemí či péče, bez níž by nemohly existovat.

System ústavní péče

Ústavní zařízení (pokud nepočítáme sirotčince, které vznikly daleko dříve) vznikla na území ČR v 2. polovině 19. století a až do 2. světové války byla svěřencům poskytována péče i po propuštění (a to například co se týče pomoci při hledání bydlení, práce, apod.), klienti se svým dětským domovem udržovali kontakt i dlouho po odchodu.

Dnešní struktura ústavní péče pro děti a mládež má své kořeny v 50. letech 20. století a od té doby prodělala jen malé změny. Náhradní výchovná péče zůstala téměř beze změny, velkým problémem je její roztržitost mezi jednotlivé resorty, a to ministerstvo zdravotnictví, školství a práce a sociálních věcí.

Klasické modely kolektivních výchovných zařízení jsou:

- Děti od 0 do 3 let – kojenecké ústavy (do 1 roku) a dětské domovy (od 1 do 3 až 5 let) spadající pod resort Ministerstva zdravotnictví
- Děti od 3 do 18 let – dětské domovy, diagnostické a výchovné ústavy spadající pod resort Ministerstva školství
- Děti handicapované – ústavy sociální péče v resortu Ministerstva práce a sociálních věcí

Velkým problémem této roztržitosti je, že sourozenci budou neustále umísťováni odděleně, podle věku nikoliv podle příbuzenských vztahů. Tím přicházejí o jednu citovou vazbu, kterých děti bez vlastní rodiny nemají přespříliš. Zvláštní je, že zákon o sociálně-právní ochraně dětí v případě náhradní rodinné péče stanoví, že sourozenci mají být umísťováni společně. Co se týče ústavní výchovy, není tento požadavek nijak zákonně ošetřen, a tak dítě přechází z ústavu do ústavu. Tato cesta začíná ústavem kojeneckým, pokračuje přes „batolecí“ dětský domov, diagnostický ústav, dětský domov v resortu školství.

Typy ústavních zařízení pro děti a mládež pod MŠMT:

Diagnostický ústav

Zařízení, kterými musí dítě projít než je umístěno do konkrétního zařízení. Během osmítýdenního diagnostického pobytu je dítě komplexně vyšetřeno po stránce pedagogické, psychologické, sociální a zdravotní. Na základě těchto vyšetření je dítě umístěno do vhodného typu ústavu (dětského domova nebo výchovného ústavu). Diagnostické ústavy

jsou v ČR rozděleny podle věku a pohlaví dětí. Problémem těchto zařízení je fakt, že se zde děti často poprvé setkávají s dětmi(či mládeží), které mají zkušenosti s kriminální činností. Jsou zde všichni pohromadě. Teprve po 8 týdnech jsou delikventi přesunuti do výchovných ústavů a normální děti do dětských domovů. [Zpráva o stávajícím systému náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v ČR, 2002].

Dětské domovy

Do dětských domovů jsou přijímány tělesně a duševně zdravé děti ve věku od 3 do 18 let bez výraznějších výchovných problémů, kterým byla soudně nařízena ústavní výchova ze sociálních důvodů. Dětské domovy můžeme rozdělit na internátní (klasické zařízení kolektivní výchovy) a rodinné (které se snaží co nejvíce přiblížit rodinnému životu). [Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v ČR, 2002].

U nás je však toto rozdělení spíše formální. I rodinné dětské domovy mají velkou kapacitu a tento velký počet svěřenců vzdaluje domov rodinnému prostředí. Soukromé dětské domovy, které vznikají v posledních letech jako alternativa státních zařízení, jsou ve většině případů nejbližší skutečnému rodinnému zázemí. Snaží se umisťovat sourozence dohromady, děti se podílí na chodu domácnosti a učí se základním dovednostem.

Dětské domovy ze školou

Označení dětský domov se školou je užíváno od roku 2002. Nahradilo dříve používané názvy dětský výchovný ústav a zvláštní škola internátní. Pečuje zpravidla o děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

Výchovný ústav pro mládež

Výchovný ústav představuje těžiště převýchovného procesu. Zabezpečuje dlouhodobou péči o děti starší patnácti let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní nebo uložená ochranná výchova. Základ činnosti tvoří příprava na budoucí povolání.

V současné době je krizová situace dítěte, které nemůže zůstat ve svém dosavadním prostředí, řešena nejčastěji jeho předběžným umístěním do ústavní péče, aniž se hledají jiná řešení, zejména svěření dítěte do péče třetí osoby v širší rodině nebo do pěstounské péče

cizích osob. Přechodná profesionální pěstounská péče ani tzv. respitní pěstounská péče pouze na dobu pracovních dnů není u nás zatím právně zakotvena (v malé míře ji fakticky zajišťují pouze některé nestátní subjekty v azylových domech pro děti). Ročně je u nás do ústavní péče umístováno víc než čtyři tisíce dětí (z toho zhruba polovina do kojeneckých ústavů). Současný systém náhradní výchovné péče je v příkrém rozporu se závěry a doporučeními výzkumů v této oblasti i s praxí v zemích EU. Pro děti je umístění do ústavní výchovy značně traumatizující (existuje dokonce odborný termín "šok z umístění") a v jejich psychickém a citovém vývoji je často poškozuje a negativně je ovlivňuje i v dospělosti.²

Dítě v ústavní péči není svěřováno do péče konkrétní osobě, ale do péče neosobní instituce. Vychovatelé se v péči o dítě střídají, málokdy zde vzniká tak silný citový vztah jako mezi dítětem a biologickým či náhradním rodičem. Konkrétní vychovatelé přijímají jen částečnou a dílčí odpovědnost, dálkovým opatrovníkem dítěte bývá příslušná sociální pracovnice. Ta se však stará spíše o formální stránku života dítěte, těžko se zde budují nějaké neformální, natož citové vztahy.

Statistiky

Podle získaných dat (zdroj :ÚZIS³) za rok 2004 (viz. příloha č.5, tabulka č.1), bylo přijato do kojeneckých ústavů a dětských ústavů do 3 až 5 let za celou ČR 1871 dětí převážně ze sociálních důvodů, z toho bylo přibližně 20% dětí handicapovaných a 20% dětí romských. Počet propuštěných dětí během roku ukazuje tabulka č.2 (příloha č.5). Celkově zde vidíme, že v roce 2004 bylo propuštěno 1887 dětí, z čehož 879 do vlastní rodiny, 542 do adopce, 167 do jiné formy náhradní rodinné péče, 164 dětí do ústavní péče a 105 dětí jinam.

V dětských domovech spadajících do resortu ministerstva školství bylo v roce 2004 4867 dětí v 148 zařízeních. To jsou jen dětské domovy, jinak ve všech zařízeních ústavní péče spadajících pod resort MŠMT je přes 7000 dětí.

Polední skupinou ústavních zařízení, která spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí jsou ústavy sociální péče. Sem jsou přijímány děti mentálně či tělesně postižené, které z různých důvodů nemohou vyrůstat v rodinném prostředí. Dle údajů MPSV se v těchto ústavech nachází okolo 13 000 dětí.

² Fond ohrožených dětí –FOD; www.fod.cz/stranky/klokane/pece.htm

³ Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR

Hlavní nedostatky ústavní péče v ČR

Systém ústavní péče, který u nás stále přetrvává má mnoho nedostatků. Ty nejzávažnější se pokusila shromáždit prostřednictvím výzkumu ve 42 zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy pracovní skupina sekce pro práva dětí Rady vlády ČR pro lidská práva, jejímž členem je i FOD. Tento výzkum proběhl v roce 2000 a v závěrečné zprávě byly shrnuty názory členů na současný stav systému náhradní výchovy v ČR.⁴

Jedním ze závažných problémů, který jsem zde již zmiňovala je **rozdělení ústavní výchovy mezi tři resorty** - zdravotnictví, školství, práce a sociálních věcí, což má za následek:

- rozdělování sourozenců podle věku a zdravotního stavu,
- časté střídání ústavních zařízení - ze zdravotnických do školských. Tříleté dítě vystřídá během svého života čtyři zařízení - kojenecký ústav, dětský domov pro děti do tří let, diagnostický ústav a školský dětský domov,
- mimořádně velký nedostatek podnětů u dětí do tří let, které jsou vychovávány ve skupinách až deseti dětí stejného věku na jednu sestru a nemají možnost čerpat podněty od starších dětí,
- velmi časté střídání personálu pečujícího o děti ve zdravotnických zařízeních.

Dalším nedostatkem ústavní péče jsou **nevhodné typy ústavních zařízení i v rámci resortu školství**, ta mají za následek, že dochází k:

- rozdělování sourozenců i v rámci soustavy školských zařízení podle věku, pohlaví, mentální úrovně a výchovných problémů do jednotlivých typů ústavní výchovy.
- zbytečnou diagnostiku dětí bez poruch chování a jejich společnou výchovu s dětmi se zkušenostmi s kriminalitou, drogami, alkoholem a prostitucí,

Různá úroveň péče i v rámci jednoho typu zařízení je dalším nedostatkem. Některá zařízení se liší jak materiálním vybavením (ložnice po deseti dětech i pokojíky pro dva nebo jedno dítě), tak i ve vztahu k vychovatelům (od tykání a oslovování jako teta a strejda až po vykání a oslovování pane vychovatelí). Různý je počet dětí ve skupinách, od osmi do patnácti na jednoho vychovatele. Různé jsou i možnosti dětí poznávat normální život, od umožňování tzv. hostitelské péče po skleníkovou výchovu jen v zařízení. Internátní způsob výchovy, který

⁴ Fond ohrožených dětí - FOD; www.fod.cz/stranky/klokane/pece.htm

v některých zařízeních stále přetrvává (tj. absence rodinných buněk) je zcela nevhodný. Podle informací, které jsem však zjistila se v současné době snaží většina dětských domovů předělávat svůj systém výchovy více na rodinný.⁵

Dalším nedostatkem je **špatné personální obsazení**:

- vychovatelé nemusí mít na rozdíl od pěstounů psychologické vyšetření
- nemají povinnost se více vzdělávat a rozšiřovat své obzory
- časté střídání služeb vede k tomu, že i v DD rodinného typu je k rodině daleko

Další **negativní důsledky ústavní výchovy**:

- výzkumy i praxe potvrzují, že ti, kteří prožili velkou část dětství v ústavu, často nejsou schopni integrovat se bez problémů do společnosti,
- mají velké problémy při plnění své rodičovské role, jejich děti často končí v ústavní výchově nebo jsou zanedbávány či týrány,
- nejsou schopni navazovat trvalé a kvalitní mezilidské vztahy,
- dosahují nižšího vzdělání, než umožňuje jejich vrozená inteligence,
- vykazují vysokou míru kriminality,
- až čtvrtina dětí umístěných v ústavech sociální péče jako nevzdelávatelné se tam dostala v důsledku nerozpoznané ústavní deprivace - v podnětném rodinném prostředí by tyto děti byly schopny absolvovat nejen zvláštní, ale někdy i základní a střední školu,
- zrušení ústavní výchovy trvá řadu měsíců, i když podmínky jejího nařízení již pominuly,
- děti odcházejí z ústavní péče po dosažení zletilosti často zcela nepřipravené do života, nezralé, sociálně opožděné,
- už jen sám pojem "nařízení ústavní výchovy" působí dětem stres, nejistotu a pocit jisté stigmatizace.⁶

Toto jsou pouze možné negativní důsledky ústavní výchovy. Nedopadnou tak všechny děti, ale ústavní výchova zvyšuje pravděpodobnost výskytu těchto problémů.

⁵ Informace od ředitelů náhodně vybraných dětských domovů v rámci ČR

⁶ Fond ohrožených dětí – FOD; www.fod.cz/stranky/klokanepek/pece.htm

Rizika a následky ústavní péče

Pro některé děti je již pobyt v porodnici začátkem série ústavních pobytů, pokračující kojeneckým ústavem, dětským domovem a končící v dospělosti, v dovršených 18 letech vypuštěním do života „za zdí.“ Tradiční ústavní péče o děti, které nemají rodiče (nebo mají, ale ti nejsou způsobilí je vychovávat), má riziko **deprivačního syndromu**. Definice této psychické poruchy je následující: „Psychická deprivace bývá definována jako psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu.“ [Matoušek, 1999; 63]. Tak jako jsou základní potřeby biologické, jsou i základní potřeby psychické, které musí být od počátku náležitě uspokojovány, má-li se dítě vyvíjet v osobnost psychicky zdravou.

Děti, které jsou vychovávány ve větších skupinách, kde o ně na směny pečují různé osoby, „jsou několikanásobně méně než v rodině podněcovány ze strany dospělého a mají také několikanásobně méně příležitostí samy dospělého upoutat svým projevem“ [Matoušek, 1999; 63]. Péče je redukována na základní životní potřeby a chybí zde možnost rozvinout dlouhé interakční sekvence, při nichž za normálních okolností kontakt matky a dítěte sílí. Samozřejmě v situaci, kdy jedna sestra nebo vychovatelka má na starost 10 dětí, nemůže se všem věnovat natolik a poskytnout jim tolik péče, jako má dítě, o které se doma stará jeho matka.

„Deprivované ústavní děti působí při srovnání se svými vrstevníky vychovávanými v rodinách jako méně nadané, pomalejší, úzkostné, bojácné...“ [Matoušek, 1999; 65].

Tyto děti postrádají socializaci, kterou procházejí děti vyrůstající v rodině – od raného věku přijímají hodnoty, názory, postoje k jiným lidem a především sociální dovednosti, bez kterých se v dospělosti neobejdou. Jen harmonický život v rodině je pro dítě tím nejlepším prostředím ke zdravému vývoji

Deprivační syndrom bylo možné pozorovat a zkoumat u dětí v ústavní péči v 50. letech, kdy došlo k zrušení pěstounské péče a začala se prosazovat ideologie kolektivní výchovy. [Matoušek, 1999; 63-65].

Mezi další závažná rizika ústavní péče patří tzv. **hospitalismus**, který je způsoben dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení. Je definován jako „stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky doprovázený snižující schopností se adaptace na neústavní „civilní“ život.“ [Matoušek, 1999; 118]. „V ústavu má klient plné zaopatření, někdo pro něj vaří, někdo

se stará o jeho finance, někdo topí, někdo mu organizuje práci, někdo vytváří příležitosti k mimopracovním aktivitám, někdo mu pere, někdo žehlí, někdo obstarává předměty potřebné k životu atd. Klient se stýká s omezeným počtem spoluobyvatel ústavu a obvykle s nepočteným týmem odborníků. Pohybuje se v omezeném prostoru ústavu a jeho blízkého okolí. Je samozřejmě snazší orientovat se v tomto redukovaném světě s redukovanými odpovědnostmi, než v komplexním, nepřehledném světě.“[Matoušek,1999; 118]. Tato adaptace způsobuje, že klienti dětských domovů mají v dospělosti problém žít samostatně.

Dalším nedostatkem dětských domovů je nedostatečná individuální péče a podpora individuality dětí.

Velké, *homogenní kolektivy*, které se v ústavech vyskytují, nejenom, že jsou netypické pro rodinný život, ale především těžko povedou ke korigování individuálního chování. Nevhodné je také prostředí, ve kterém se vyskytuje velký kolektiv stejně starých dětí. Tento model je pro normální rodinu nepřirozený, jen v případě dvojčat (či víceročtat) se v rodině vyskytují stejně staré děti. Toto prostředí je výchovně nevhodné.

Dále bych zde zmínila *ztrátu soukromí*, jako další negativní prvek ústavní výchovy. Někde, například ve vesničkách SOS nebo dětských domovech rodinného typu je soukromí omezené jen málo, děti zde vytvářejí „rodinné“ skupiny, jimž se věnuje stále týž vychovatel. Ale ve velkých internátních dětských domovech je právo dětí na soukromí značně omezeno. Obyvatel ústavu je stále nucen se podřizovat nějakému danému režimu. „Domov se dá definovat jako místo, kde nejvíce můžeme být sami sebou a nejméně musíme dodržovat konvenci svých společenských rolí. V tomto smyslu ústav domovem téměř nikdy není.“[Matoušek,1999; 122].

Ale i přes všechny nedostatky, se kterými se v každém ústavním zařízení setkáváme, jistě nejsou přežitkem. Často jsou jedinou možnou volbou, kam umístit dítě, či mladého člověka, který ztratil své původní rodinné zázemí. Spíše by měly být jen přechodným poskytnutím střechy nad hlavou v krizových situacích a postupně nahrazeny nějakou formou náhradní rodinné péče.

Ústavní péče

O ústavní výchově rozhoduje soud na návrh obce s rozšířenou působností, tímto však není vázán a smí rozhodnout i bez podání návrhu. Ústavní výchova je nařizována dětem mladším 18 let v případech, kdy je jejich výchova vážně ohrožena či narušena nebo pokud rodiče z jiných vážných důvodů nemohou nebo nechtějí dětem zabezpečit výchovu. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen prozkoumat, zda nelze péči o dítě zajistit nějakou formou náhradní rodinné péče, která má přednost před ústavní. Soud může nařídit ústavní výchovu i předběžným opatřením, které je hned vykonatelné. Stává se však, že dítě zůstává v ústavním zařízení po mnohem delší dobu než by bylo nutné. Soudní řízení se prodlužuje a pobyt v dětském domově není jen předběžným opatřením, ale stává se pro dítě domovem na dlouhou dobu, někdy až do zletilosti. Ústavní výchova zaniká rozhodnutím soudu, pokud pominuly důvody pro její nařízení nebo pokud dítě dosáhlo zletilosti. Soudním rozhodnutím může být prodloužena až o jeden rok do 19 let věku dítěte. A to například v případě přípravy dítěte na budoucí povolání. [Kovařík, 2004; 130 – 133].

Jak předcházet negativním důsledkům pobytu v ústavu?

Optimálním řešením by bylo děti do ústavů vůbec neumisťovat a vytvořit sociální síť alternativ ústavní péče, které zahrnují:

1. práci s rodinou – snaha o sanaci rodiny, zlepšení situace a možnost návratu dítěte do původní rodiny
2. osvojení v rámci vlastní země, popřípadě mezinárodní adopci
3. vytvoření nových alternativ pěstounské péče – a to profesionální, krátkodobé, střednědobé, pro zvláštní případy – celé rodiny, nezletilé matky s dětmi, romské pěstounské rodiny

Pokud by zde stále měla být péče ústavní, je nutné ji přebudovat z internátního typu na typ rodinný, kde bude větší důraz kladen na individuální potřeby dětí.

[Nová koncepce systému péče a podpory pro rodinu a dítě v ČR - Projekt Proměna, 2002].

Legislativa

Mezi významné dokumenty a zákony, které se týkají oblasti péče o dítě patří **Úmluva o právech dítěte** (přijata 6.2.1999 pro Českou republiku), **Listina základních práva a svobod** č.2/1993 Sb., **Novela zákona o rodině** č.94/1963 Sb. (poslední změna proběhla v roce 2005 a to novelou zákona č.383/2005 Sb.) a **Zákon o sociálně – právní ochraně dětí** č.359/1999 Sb. (v roce 2006 vejde v účinnost novela tohoto zákona). Tyto zákony upravují práva dětí, zabývají se jejich sociálně-právní ochranou. Dále stanoví podmínky osvojení, pěstounské péče.

Některé neziskové organizace napadají novely těchto zákonů s tím, že vrací systém náhradní péče v ČR do 50. let. Podle nich nepřináší zákony nic nového, ale jen upravují staré skutečnosti. Nejlepší by byla celková reforma systému péče o dítě. Pohle odborníků se po umístění dítěte do ústavu přestává s rodinou pracovat, není jí poskytnuta pomoc, která by vedla k návratu dítěte do rodiny. Tuto situaci by měla napravit v Parlamentu ČR projednávaná **Novela zákona o sociálně – právní ochraně dětí**, která nově ukládá pracovníkům orgánů sociálně-právní ochrany dětí nejméně jednou za 3 měsíce navštívit rodiče dítěte, kterému byla nařízena ústavní výchova. Novela tedy přímo nařizuje práci s původní rodinou, což by mohlo umožnit návrat dětí z ústavní péče zpět do rodiny.

V současné době orgány sociálně-právní ochrany dětí nemají zákonnou povinnost pracovat s rodinou, je-li dítě umístěno do ústavní péče, a usilovat o návrat dítěte zpět do rodiny.

Až do roku 2002 nebyla problematika ústavní péče upravena zákonem. Nový zákon o ústavní výchově a to **Zákon č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Dne 1. října 2005 byla ve Sbírce zákonů vyhlášena pod číslem **383/2005 Sb.** rozsáhlejší, převážně technická novela zákona č. 109/2002 Sb. Zákon upravuje práva mladistvých, kteří opouští zařízení ústavní péče (zvýšení příspěvku, poskytnutí poradenské pomoci, atd.). Kromě tohoto zákona byly též novelizovány: zákon o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.), zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.). Zákon č. 383/2005 Sb. přináší do zákona č. 109/2002 Sb. potřebné úpravy, které vzešly z více než dvouletých praktických zkušeností, s cílem dále zkvalitňovat celý systém náhradní výchovy.

Zákon však zlepšil situaci jen v určitých detailech a v podstatě zachoval koncepci z doby socialistické éry. Neustále zde přetrvává koncepce velkých, internátních dětských domovů, kde se vyskytují velké počty dětí, tvořící nepřírozené homogenní skupiny. Ty jsou

nevhodné pro zdravý vývoj dítěte a podporování jejich individualismu. Kritici zákona jsou především zastupitelé neziskových organizace, kteří tvrdí, že nový zákon jen konzervuje stávající stav a že je nutná celková změna koncepce náhradní péče s ohledem na moderní trendy. Zákon nevynechává a neupravuje podmínky pro vznik nových forem náhradní péče, se kterými se často setkáváme v zahraničí, jako profesionální pěstounskou péči, krátkodobou PP, střednědobou PP a další formy.⁷

Všechny děti, i ty v ústavní péči, mají práva zakotvená v Úmluvě o právech dítěte a dalších mezinárodních smlouvách, dále v Listině základních práv a svobod a dalších právně závazných dokumentech. V zařízeních pro výkon ústavní či ochranné výchovy musí být zajištěno základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělání. Ústavy musí vytvářet podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti.⁸

Toto však ve většině případů neplní, děti v internátních dětských domovech citově strádají, často jsou zaostalejší než děti, které žijí ve vlastní či adoptivní rodině. Později se rozvíjejí, mají ve většině případech nižší vzdělání. Je to dáno především způsobem výchovy v zařízeních. Ta probíhá ve velkých kolektivech bez důrazu na individuální péči.⁹

Dětem v ústavní výchově je poskytováno plné zaopatření a to zahrnuje stravování, ubytování a ošacení, učební pomůcky, náklady spojené se vzděláním, náklady na zdravotní péči, léčiva, dopravu do sídla školy, kapesné, osobní dary věcná pomoc při odchodu ze zařízení. Podle rozhodnutí ředitele zařízení mohou být hrazeny i věci pro využití volného času a rekreace. Dítě umístěné do ústavního zařízení má dále právo na udržování osobního kontaktu s rodiči.¹⁰

Zákon o sociálně- právní ochraně dětí č.359/1999 Sb. (novela 272/2001 Sb.) stanoví zaměstnanci okresního úřadu povinnost nejméně jednou za 6 měsíců navštívit dítě, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Má zjistit, zda i nadále trvají důvody pro pobyt dítěte v zařízení. Tento požadavek nebývá v praxi naplněn. Tyto návštěvy bývají pouze formální. Sociální pracovníce nemají často žádný kontakt s původní rodinou dítěte a toto zjišťování spočívá většinou pouze v tom, že se dítěte ptají, kolikrát za ním byli rodiče, z čehož nemohou řádně posoudit, zda důvody pro pobyt dále trvají. Dítě by podle zákona č.109/2002 Sb. mělo být připravováno na odchod ze zařízení ústavní výchovy již

⁷ Fond ohrožených dětí – FOD; www.fod.cz/stranky/klokanepek/pece.htm

⁸ Úmluva o právech dítěte, Listina základních práv a svobod

⁹ Tyto skutečnosti potvrdil i výzkum sekce pro práva dětí Rady vlády ČR pro lidská práva.

¹⁰ Zákon o výkonu ústavní výchovy č.109/2002 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č.359/1999 Sb., v platném znění

v průběhu pobytu. V rámci zařízení může být zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek, kde jsou ubytovány děti od věku 16 let a zde se připravují na samostatný život za branami ústavu. Dětské domovy, se kterými jsem byla v kontaktu ve většině případů uvedly, že mají vyhrazený byt či domek pro tyto děti.

Personál

Značné nedostatky přetrvávají v zajištění profesionálního personálu v dětských domovech, diagnostických ústavech a dalších zařízeních ústavního typu. Až do účinnosti nového zákona o ústavní výchově nemuseli vychovatelé či ošetřovatelé procházet psychologickým vyšetřením a předkládat výpisy z rejstříků trestů. Ani v současné době však není stanovena povinnost u těchto pracovníků dále se vzdělávat, není zajištěn systém odborných a psychologických výcviků zaměřených na práci s problémovou mládeží, na zvládání stresu apod. Počet pracovníků v ústavních zařízeních je nedostačující. Jeden vychovatel pečuje běžně o 10 – 12 dětí, vychovatelé se střídají po směnách. To znemožňuje vytvoření nějakého bližšího citového vztahu mezi vychovatelem a dítětem. [Matoušek, 1999; 55-63].

2.kapitola

1.Odchod mladého člověka z dětského domova

Dítě, které vyrůstá v dětském domově, má několik možností na zlepšení své situace. Je možné, že poměry v rodině se uklidní a dítě se k biologickým rodičům vrátí. Pokud má štěstí najdou si ho adoptivní rodiče nebo pěstouni a může žít normálním životem v nové rodině. Všechny děti ale takové štěstí nemají. Mnoho jich zůstává v ústavních zařízeních až do své zletilosti. Poté musí opustit dětský domov a začít se starat sami o sebe, bez rodinného zázemí. V některých případech může být ústavní výchova prodloužena a to v případě pokud se i po dosažení zletilosti mladý člověk připravuje na budoucí povolání a je nezaopatřený. A to podle zákona o rodině č.94/1963 Sb. § 46. Ve výjimečných případech může člověk zůstat v ústavu i po dovršení 19 let (maximálně ale do 26 let). V tomto případě se uzavírá dohoda mezi zařízením a bývalým svěřencem, kde se stanovují podmínky jeho pobytu (délka pobytu, finanční příspěvky, režim, vycházky). [Kovařík 2004; 130-133].

Ústavní zařízení by mělo 6 měsíců dopředu informovat okresní úřad o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení a poslat základní údaje o dítěti (ty se týkají kromě jeho osobních dat, údajům, jestli má kam jít, má bydlení, práci, sociální kontakty mimo ústav apod.). Ale povinnost práce s odcházejícím není zákonem stanovena, a tak v horších případech se situace řeší až na poslední chvíli. Mladistvý v době, kdy opouští ústavní zařízení dostává finanční podporu, která byla zvýšena na jednorázový finanční příspěvek nebo věcnou pomoc v hodnotě 15.000Kč. A to podle zákona č.383/2005 Sb. (původně č.109/2002). Po odchodu mladistvého z ústavní péče mu zařízení společně s orgánem sociálně-právní ochrany poskytuje poradenskou pomoc se zajištěním bydlení a práce, následující dva roky po propuštění je dítěti poskytována pomoc při řešení tíživých životních situací. [Kovařík,2004;130-133].

1.1.Problémy mladých lidí po opuštění ústavní výchovy a jejich řešení

Jednou z forem pomoci, pro děti, které opouštějí DD jsou tzv.Domy na půl cesty.

Domy na půl cesty

Dům na půl cesty (dále jen DNC) je termín převzatý z anglického výrazu „Half-way house“. Jsou to zařízení, která slouží jako přestupní stanice mezi ústavem a samostatným vstupem do života. Pomáhají mladým lidem vyrovnat se s jejich nepříznivou situací. Je to nová forma poustavní péče, zakládaná v posledních letech.

Mladí lidé, kteří vyrostli v ústavních zařízeních bez podpory rodiny, vstupují do života bez materiálního, ale i bez lidského zabezpečení. Chybí jim potřebné zkušenosti a dovednosti, bez kterých v běžném životě těžko obstojí. Ocitají se v nové situaci, která je pro ně dosud neznámá. V ústavní péči se o ně starali jiní, teď se musí začít starat sami o sebe. Jejich životní situace je determinována předchozím pobytem v ústavním prostředí. Často mají jen základní vzdělání a tak nalézt vhodné zaměstnání také není jednoduchou záležitostí. Většina dětí, které prošly ústavní výchovou v ČR nejsou schopny pozitivního uplatnění ve společnosti. Mnoho z nich končí na ulici. Stávají se z nich bezdomovci, často propadají kriminálním činnostem. Dle dlouhodobého výzkumu Sdružení pěstounských rodin je kriminalita těchto dětí vysoká. Výsledky šetření Českého helsinského výboru ukázaly, že více

než polovina mladistvých ve výkonu trestu strávila část dětství v ústavní péči. [Zpráva o vývoji práv dětí v ČR v letech 2003 – 2005, 2005].

Proto se v rámci podpory aktivit zaměřených na sociální prevenci a prevenci kriminality MPSV zavázalo, že budou podporovány služby jako jsou Domy na půl cesty. V roce 1996 je zařadilo ke svým grantovým prioritám a začalo poskytovat finance na jejich zřízení. Domy na půl cesty nejsou nadále pevně zakotveny v české legislativě. Často jsou zřizované nestátními organizacemi, které nemají povinnost nahlásit MPSV informaci o svém provozu. Seznam DNC Ministerstva práce a sociálních věcí není tedy úplný.¹¹

Domy na půl cesty patří ke službám sociální intervence. Představují časově omezenou komplexní službu nabízející mladým lidem opouštějícím zařízení ústavní a ochranné výchovny dočasné ubytování, dohled, pomoc při řešení obtížných sociálních situací, rozvoj psychosociálních dovedností a dalších schopností. Kladou si za cíl postupně zapojit osoby se specifickými potřebami do samostatného běžného života.

Historie

Před rokem 1989 nebylo v České republice třeba řešit problémy mladých lidí, kteří opouštěli ústavní zařízení, s hledáním ubytování či práce. V době komunismu, zde existovala plná zaměstnanost. Ve velkých podnicích získali mladí lidé zpravidla kromě práce zároveň bydlení na ubytovnách.

Zřízení služby domů na půl cesty v České republice bylo ovlivněno změnami, které sebou přinesla listopadová revoluce v roce 1989. Zrušení pracovních ubytoven vyvolalo potřebu zajistit ubytování pro mladé lidi opouštějící ústavní zařízení. Reakcí na tuto potřebu byl vznik prvního domu na půl cesty v roce 1996 v Hrochově Týnci.¹² Nejčastějším zřizovatelem domů je především nestátní sektor, a to různá občanská sdružení. V současné době je v České republice 25 nestátních Domů na půl cesty a další neustále vznikají. Jejich kapacita je však stále nedostatečná, je to otázkou financí a zájmu veřejnosti, kdy vzniknou další.

Klienti

Domy na půl cesty zajišťují sociální službu pro mladé lidi ve věku od 17 do 26 let. Záleží zde na konkrétním domě. Zaměřuje se na mladistvé, kteří se nacházejí v těžké životní situaci, nemají rodinné zázemí a potřebují se osamostatnit. Jedná se však ve většině případů o

¹¹ Organizace Civilia, www.civilia.cz/o_dpc.html

¹² Organizace Civilia, www.civilia.cz/o_dpc.html

děti z dětských domovů či jiných zařízení ústavní výchovy či děti, které musí opustit svou rodinu. Nemají kam jít a kde žít, ale neberou drogy ani nepropadli alkoholu. To je podmínka přijetí. [Výroční zpráva o.s. DOM, 2004].

Dům na půl cesty poskytuje svým klientům službu nejen poskytnutím bydlení, ale především intenzivní spolupráci, v níž se snaží připravit klienta na samostatný život. Vzájemná aktivní spolupráce klienta a sociálního terapeuta je nedílnou součástí služby a podmínkou pro ubytování.

Cíle spolupráce

Konečným cílem Domů na půl cesty je poskytnout zázemí mladým lidem, kteří žijí bez podpory vlastní rodiny. Rozvíjet klientovu motivaci, schopnosti, dovednosti a připravit ho na plnohodnotný samostatný život. Spolupráce s klientem je vždy založena na individuálních potřebách. Kromě materiálního zázemí v podobě ekonomicky přijatelného bydlení, poskytuje DNC i systém odborných metod a postupů, které připravují klienty na samostatný život ve společnosti a umožňují terapii ranných traumat i deprivací. [Výroční zpráva o.s.DOM, 2004].

Fáze pobytu:

Klient je doporučen institucí nebo přijde sám. Každý kontakt je zaznamenán do databáze a odborný pracovník s klientem naváže spolupráci. Podle pracovnice Občanského sdružení DOM je „kapacita Domů na půl cesty stále nedostatečná. Musíme hodně zájemců odmítat, což je strašné. Vybíráme je podle našich stanovených kritérií, a to je věk, obtížnost rodinné a sociální situace, aktivní zájem klienta, nezávislost na drogách a alkoholu, a další.“

Po prvním kontaktu následuje vstupní pohovor, dochází k navázání kontaktu, vyjednání podmínek pobytu, vyjasnění přání a zájmů klienta. Poté dojde k domluvě s klientem na zahájení pobytu v DNC.

V měsíční zkušební lhůtě dochází nový obyvatel do školy nebo do práce, jinak ve svém volném čase pobývá zásadně v domě. Toto opatření slouží k vytvoření podmínek pro individuální práci s klientem - mnoho času je věnováno rozhovorům a rozboru stávající situace klienta a jeho vyhlídkám do budoucnosti. Každý obyvatel domu má svého "průvodce" z řad zaměstnanců Domu na půl cesty.

Po uplynutí zkušební doby se klient stává poměrně autonomním „nájemníkem“.

Pravidla pobytu:

1. Zákaz drog, alkoholu
2. Klient se nesmí dopustit násilí, tím je myšlena i šikana a krádež.
3. Aktivní spolupráce klienta při budování své budoucnosti, povinnost chodit do práce (školy)
4. Délka pobytu je stanovena maximálně na jeden rok

[Informační brožurka o.s. DOM, 2005]

Ekonomické podmínky:

Klienti platí nájemné kolem 1000 Kč/měsíčně, vždy předem a 1000Kč/měsíčně na stravování (snídaně a večeře). Obyvatelé si vaří sami, vždy jeden pro všechny, včetně nákupu (je to velmi dobrá škola do života, protože ne každý zvládá si něco uvařit). Všichni obyvatelé musí pracovat, pokud chodí do školy, tak alespoň formou brigád. Domy na půl cesty mnohdy spolupracují s úřady práce, s dětskými domovy, s výchovnými ústavy a Armádou spásy při vytipování vhodných obyvatel Domu na půli cesty.

Počet DNC stále narůstá, ale pořád nedostatečný. Kromě DNC existují tzv. „tréninkové“ (startovací) byty. Je to forma pomoci, která následuje po pobytu v DNC. Bydlení v bytech je zcela samostatné, spolupráce s klientem probíhá ambulantní formou. „Těchto tréninkových bytů je velmi málo, klienti se v nich střídají a pak se prostě pokoušejí o samostatné bydlení- podnájem, ubytovny,..., nebo spolu s partnerem hledají další možnosti – pracují-li, tak se pokouší o vlastní byty – jako jiní mladí lidé.“ [pracovnice Občanského sdružení DOM].

DOM 8

V rámci své bakalářské práce, jsem se rozhodla navštívit jeden z domů na půl cesty, abych mohla popsat jeho činnosti z vlastního pohledu a zkušenosti. Vybrala jsem si dům v Praze 8 v Libni, jehož zřizovatelem je občanské sdružení DOM. Tento dům na půl cesty se nachází ve dvoupatrovém činžovním domě v běžné zástavbě.

Budova, kterou si sdružení pronajalo od města na dobu 25 let, byla kompletně zrekonstruovaná. Žijí zde jen klienti Domu na půl cesty a ještě zde má sídlo právě sdružení

DOM. Provoz byl zahájen v březnu roku 1999. Služba je určena pro mladé lidi v rozmezí 17 až 24 let, kteří nemají jiné zázemí – nejčastěji to jsou děti z dětských domovů, výchovných ústavů apod. Někteří přišli přímo z ústavní péče, jiní přicházejí z ulice. Kapacita zařízení je 12 míst, 10 normálních lůžek pro mladé ženy a muže a dvě krizová lůžka. Mají zde 10 pokojů(bytů) po jednom lůžku a 1 pokoj se dvěma lůžky. Ten slouží jako přijímací, v němž klienti pobývají ve zkušební době 1 měsíc pobytu. Každý z bytů má samostatný vchod. Podmínkou pro přijetí klienta je jeho věk, skutečná objektivní nouze a potřeba pomoci. Nejsou přijímáni ti, kteří mají problémy s drogami či alkoholem.

Dům na půl cesty má klientovi poskytnout kromě zajištění základních potřeb(jako je střecha nad hlavou, jídlo, teplo, bezpečí), především základní sociální trénink, aby po opuštění domu obstál v běžném životě. Naučit ho, aby pro něj bylo samozřejmostí pravidelné docházení do práce či školy, péče o sebe, samostatné hospodaření. Personál, který zde slouží 24 hodin denně, je klientovi neustále k dispozici. V domě pracuje 5 průvodců (zaměstnanců), každý klient má svého průvodce, s tím se radí, konzultuje. Kromě individuálních konzultací, zde každý týden probíhají skupiny, kde se shází všichni členové a řeší společné problémy, plánují program a pod. Pravidla pro život a používání společných zařízení a věcí v domě jsou zakotvena v Řádu domu. Mezi ty neporušitelné zde patří zákaz alkoholu, drog, násilí, vulgarity, vyhrožování, šikana, krádež(a to jakákoliv), odmítání práce či povinného programu. Klienti bydlí ve vlastních bytech, kde si odpovídají za pořádek, hygienu, bezpečnost. Personál má od bytů také klíče a má právo kontroly. Byty mají základní vybavení, klienti si za dodržování pravidel mohou vzít vlastní věci(dekorace). Není povoleno nevratné polepování, malování. Vchodové dveře jsou zevnitř otevřeny do 23 hodin, zvenku je zamčeno, otevírá personál. K dispozici mají používání společných prostorů (společenská místnost s jídelnou, kuchyň, dvůr chodby a sociální zařízení (na každém patře), kde se dodržuje klid, ticho a pořádek. Dále je tu dílna pro povinný program nebo vlastní aktivitu(pletení košíků, malování, keramika...)a půda pro sportovní využití. K dispozici je pračka, žehlička.... Kuchyň je společná pro všechny, vaří zde služba 2 lidí a střídá se po týdnu. Zabezpečuje i nákup a vše kolem vaření – mytí nádobí, úklid. Život je tu dost organizovaný v komunitě, což je dáno společným vařením, obědy, večerami, prací v dílně.

Pokud klienti nemají práci, či nechodí do školy, je pro ně povinné pracovat 4 hodiny denně v dílně nebo účast na terapeutických programech.

Klienti a výzkum

Abych získala více informací o dané problematice, provedla jsem v tomto konkrétním zařízení(DOM 8) výzkum formou dotazníkového šetření, kde respondenti byli právě klienti DNC. Z odpovědí na otázky, které jsem v dotazníku položila, jsem chtěla zjistit odkud klienti do DNC přicházejí, jaké jsou jejich zkušenosti s ústavní výchovou, jaké jsou jejich obavy a problémy, co od DNC očekávají.

Setkala jsem se s paní ředitelkou o.s. DOM a společně s její pomocí jsem požádala klienty o vyplnění dotazníku (*přikládám v příloze č.2*).

V současné době v zařízení pobývá 9 klientů (5 mužů, 4 ženy), dotazníky byly vyplněny od 8 z nich. Ze sebraných dat jsem vytvořila následující závěry. Také jsem měla možnost kontaktu s paní ředitelkou , která mi zodpověděla všechny mé dotazy či mě odkázala na vhodného pracovníka.

Prostředí, kde pobývali před DNC

Klienti do Domu na půl cesty ve většině případech přišli přímo z ulice(3 klienti). Další klienti z dětského domova (2 klienti) nebo nějaké formy NRP(2 klienti). Jedna klientka přišla přímo z vlastní rodiny.

Své dětství strávili dva klienti jen v dětském domově, tři klienti v DD a následně v pěstounské péči. Tito mladí lidé mají tedy nějakou zkušenost s ústavní výchovou a toto prostředí se projevilo na formování jejich osobnosti. Tři klienti žili u svých rodičů, popřípadě jiných příbuzných. Dva z nich se v době plnoletosti snažili postavit na vlastní nohy, protože poměry v rodině nebyly zrovna vyhovující, ale nepovedlo se a skončili na ulici.

Ústav

Z 5 respondentů, kteří odpověděli, že alespoň část svého dětství trávili v ústavní výchově, 4 odpověděli, že to byl dětský domov internátního typu, kde je na odchod z ústavu vůbec nepřipravovali. Jeden klient pobýval v DD rodinného typu a zde příprava na následný život za zdmí zařízení proběhla. Obavy klientů, když odpouštěli ústavní zařízení jsou u všech z nich stejné. Zahrnují chybějící základní životní potřeby jako je střecha nad hlavou, zázemí, pocit bezpečí. Klienti si kladli otázky jako „kam půjdu, co se mnou bude, jak budu žít, kde budu bydlet, dokážu přežít, budu to stíhat s penězi, dodělám školu“[z odpovědí respondentů].

Vzdělání

Z klientů, kteří dotazník vyplnili, měli dva ukončené učiliště, jeden střední školu a čtyři klienti v současné době studují střední školu (někteří dálkově, aby mohli i pracovat). Jak sami uvádí, toto studium jim umožnil právě Dům na půl cesty, který jim poskytl potřebné zázemí. Jedna dívka, by ráda pokračovala na vysoké škole. Vzdělání je pro tyto mladé lidi velmi potřebné, díky němu mohou lépe uspět na trhu práce a tím uspět i ve svém životě.

Práce

V domě na půl cesty pracují všichni klienti, kteří nestudují. Ale i ti studující si přivydělávají formou brigád. Práce je jednou z podmínek žití v domě na půl cesty. Časté je střídání zaměstnání u klientů. Jak sami uvádějí nejmenší počet zaměstnání, které vystřídali je 3, ale u některých i 20 (dostala jsem i odpověď hodně, tak nevím jaké číslo si pod tím mám představit, asi takové, že už to nejde ani spočítat). I délka nejdelšího pracovního poměru není nijak závratná. Klienti odpověděli, že nejdéle v jedné práci vydrželi v průměru 3 až 6 měsíců. Pro klienty je obtížné sehnat práci, ale v domě jim hodně pomáhají. To především formou osobních průvodců, konzultacemi v DomuJob atd. Zdrojem příjmu klientů DNC je ve většině případů plat ze stálého zaměstnání či z brigády. Někteří z klientů dostávají státní podporu, jeden invalidní důchod.

DOM

Klienti se o službě DNC se dozvěděli buď přímo v DD (existuje zde tedy spolupráce, jak mi potvrdili ředitelé dětských domovů i Mgr.Martinková z DNC „Samozřejmě, že spolupracujeme s dětskými domovy - vždyť od nich naši klienti odcházejí. Navazujeme i překontakty - pro některé klienty domlouváme "přestup" z ústavky k nám třeba i rok předem.“ Dále se o službě dozvěděli z brožurek DOMU, od známých či od sociálních pracovníků či různých neziskových organizací (jako např. Naděje). O pobyt v domě požádali z takových důvodů jako že „jim chyběla střecha nad hlavou, neměli kde bydlet, kam jít, chtěli dodělat školu, potřebovali nějaké zázemí, psychickou podporu.“ Od DNC očekávají přípravu na normální život, osamostatnit se, naučit se zvládat překážky a řešit konflikty, zařadit se do tohoto hektického života a postarat se sám o sebe, postavit se na vlastní nohy.

Požádala jsem respondenty, aby se pokusili ohodnotit své dovednosti, které jsou potřebné v samostatném životě. Oblast dovedností, kterou hodnotili jako nejvíce problematickou zahrnuje hospodaření s penězi, navázání vztahů, komunikační dovednosti,

jednání s úřady. Problém je pro některé z nich i vykonávání domácích prací, ale to se v domě rychle učí. Překvapivě pro ně není až tak složité udržet si zaměstnání, což trochu odporuje jejich odpovědi o častém střídání zaměstnání a o krátké výdrži v zaměstnání. Většina klientů odpověděla, že jejich cílem do budoucna je najít si dobré zaměstnání, které by je bavilo, založit rodinu, najít si vlastní bydlení. „Najít si bydlení, lepší práci, založit rodinu a žít spokojený život a být konečně šťastný. Usadit se na jednom místě“ [odpověď klienta].

Závěr

Podle názorů klientů DNC jim toto zařízení hodně pomáhá. Určitě je potřebné a jeho činnost by měla být rozšiřována, aby nemuseli být někteří klienti odmítáni pro nedostatečnou kapacitu. Pokud porovnáím závěry, které přinesl můj výzkum klientů DNC a sekundární analýzy dat výzkumu, kde respondenty byli pracovníci DNC, je zřejmé, že se v zásadních bodech shodují. Problémem mladých lidí z ústavních zařízení je hlavně to, že je tam nenaučili normálně žít, nepřipravili je na život v běžném (mimoústavním) světě. To jim přináší neustálé problémy, se kterými se potýkají. DNC se snaží uvést je zpět do života, naučit je postarat se sami o sebe, postavit je na vlastní nohy.

Sekundární analýza dat- problémy mladých lidí odcházející z dětských domovů po dosažení zletilosti

Abych mohla popsat situaci mladých lidí, kteří opouštějí dětské domovy (a jiná zařízení ústavní péče), použila jsem výzkum provedený Střediskem náhradní rodinné péče a podpořený Pražskou správou nemovitostí, a.s.. Tento projekt se zaměřil na mladé lidi odcházející z ústavních zařízení po dosažení zletilosti. Výzkum byl proveden v roce 2004 a respondenty byli pracovníci organizací poskytujících služby právě těmto lidem, především domů na půl cesty.

Metodou výzkumu bylo dotazníkové šetření. Dotazníky byly zaslány do 28 organizací, podle adresáře MPSV. Z vrácených dotazníků bylo použito 10, které byly vyplněny tak že se mohly dále zpracovávat. Vzhledem k nízkému počtu respondentů byly dotazníky vyhodnocovány spíše kvalitativně, kvantitativně jen v případě, že to mělo vzhledem k položení otázky smysl.

Charakteristika zařízení

Domy na půl cesty jsou ve většině případů zřízeny neziskovými organizacemi. Tuto skutečnost potvrdil i zmíněný výzkum. Z 10 vyhodnocovaných odpovědí bylo 6 zařízení vedeno občanským sdružením, dvě byly církevní organizace a pouze po jednom zařízení byl zřizovatelem okresní ústav sociálních služeb a městský úřad.

Klienti domů na půl cesty jsou mladí lidé v rozmezí od 18 do 24(26) let, více se zde vyskytují muži než ženy (a to asi v poměru 7:3). Jejich vzdělání není moc na vysoké úrovni, většina z nich má nejvýše ukončené učiliště, někteří mají pouze základní vzdělání. Výjimečně se zde nachází někdo, kdo má středoškolské vzdělání. Již tento fakt zhoršuje jejich situaci a to především v uplatnění na trhu práce.

Situace mladých lidí po odchodu z dětského domova

Pracovníci domů na půl cesty uvedli, že nejtěžší je pro děti z dětských domovů zajistit bydlení. Poté následuje zaměstnání. Problémem mladých lidí z ústavní péče je právě to jejich nedostatečné vzdělání a často i nespolehlivost. Obvyklým jevem je u nich to, že často mění práci, u žádné dlouho nevydrží, dělá jim problémy chodit pravidelně do práce. Stejně obtížné je jim zajistit potřebné finance a vzdělání. Tito mladí lidé s penězi neumí hospodařit, ty které získají často utratí za nepotřebné věci hned na začátku měsíce a pak nemají z čeho žít. Právě v domech na půl cesty se je pracovníci snaží připravit tak, aby se naučili žít sami plnohodnotným životem.

Velkým problémem mladých lidí z ústavů jsou kromě jejich problematického rodinného a sociálního zázemí (nemají kam, jít na koho se obrátit, nemá jim kdo pomoci) i nedostatečné sociální dovednosti.“ Celkově se dá říct, že situaci mladých lidí po odchodu vnímají pracovníci DNC jako obtížnou jak z hlediska vnějších podmínek (bydlení, zaměstnání), tak z hlediska dovedností klientů a jejich zázemí. „(časopis NRP).

Následující tabulka ukazuje jak pracovníci hodnotí jednotlivé schopnosti a dovednosti mladých lidí. Koeficient může nabývat hodnot od -2 do 2, přičemž 2 znamená že klient dovednost zvládá velmi dobře , -2 že ji vůbec neovládá. Jak můžeme tedy vidět, výzkum ukázal, že největší problémy mají mladí lidé s uměním hospodařit, najít si práci, jednat s úřady. O něco lépe zvládají rozhodovat se samostatně, chodit pravidelně do práce. Ve středu tabulky skončily vztahové dovednosti, a to jako jednání či komunikace s lidmi, být dobrým kamarádem/kamarádkou. Nejlépe jsou hodnoceny praktické dovednosti jako domácí práce, vaření apod. na tyto činnosti se v dnešní době snaží dětské domovy své svěřence připravovat.

Alespoň z odpovědí, které mi poskytli ředitelé/ředitelky DD, je zřejmé, že své děti učí vykonávat základní domácí práce, nebo jim alespoň dává možnost, aby se jich účastnily, pomáhaly či se dívaly. To je zřejmě důvod, proč i pracovníci pousatvních zařízení hodnotí tuto dovednost klientů nejlépe.

Dovednosti	Koeficient
Hospodaření s penězi	- 1,15
Jednání s úřady	- 0,86
Najít si práci	- 1,03
Rozhodovat se	- 0,40
Chodit do práce	- 0,39
Jednat s lidmi	- 0,15
Být dobrý kamarád	0,04
Sebeobsluha	0,88
Domácí práce	0,51
Běžné nákupy	0,35
Vaření	0,08

Zdroj: Výzkum Střediska náhradní rodinné péče, 2004

Pracovníci DNC se také vyjadřovali k tomu, co ovlivňuje problémy, které mají jejich klienti. Většina z nich zmiňovala vliv deprivace jako následku ústavní péče. Některé problémy jsou způsobené dlouhodobým pobytem v ústavu jako deprivace, ztráta motivace, absence životních cílů. Další jsou objektivní jako nezaměstnanost, nedostupnost bydlení za přijatelnou cenu a další. „Další specifikum této skupiny je v tom, že tito mladí lidé jsou od malička v kolektivu, nejsou jim dostatečně vymezeny jejich kompetence, jejich prostor a odpovědnost, proto tak často selhávají, mají-li rozhodnout i ty nejjednodušší věci. Potřebují se obklopotvat dalšími lidmi a bohužel, jsou to většinou osoby, které tohoto mladého člověka spíše táhnou dolů než nahoru. V podstatě jsou to lidé, kteří jsou sice dospělí podle občanky, ale ne po stránce sociální a psychické.“[z odpovědí respondentů].

Připravenost na samostatný život

Podle respondentů jsou mladí lidé připraveni na samostatný život nedostatečně. V 18 letech je často nad jejich síly začít se starat sám o sebe a většina z nich selhává. Z odpovědí na to, v čem jsou připraveni nedostatečně, uvádějí širokou škálu věcí a to od nedostatečných sociálních a komunikačních dovedností, přes praktické dovednosti (nejčastěji je zmiňovaná

neschopnost hospodařit s penězi) a celková nepřipravenost na samostatný život. Děti, které vyrostly v ústavní péči jsou zvyklé spoléhat se na druhé, na stát. Nejsou schopny převzít odpovědnost sami za sebe. Často nejsou připraveny na pokles životního standardu po odchodu z domova, chybí jim náhled na skutečnou hodnotu peněz. Mají nerealistické představy o životě, jsou to spíše jejich přání a touhy, než skutečná realita.(myslí si například, že budou brát plat 20 000Kč za každou práci). Nedostatečně zvládají překážky, problémy.Obtížně se motivují, problém jim dělá vytrvalost chození do práce. Často mění zaměstnání, u žádného dlouho nevydrží, i když mají problémy s jeho sháněním. Neumějí se sami rozhodnout, mít vlastní názor. Mají nízké sebevědomí, neumějí se prosadit, jsou pasivní čekatelé. Jsou zvyklí, že se o ně vždy někdo postará. Dalším jejich problémem je nízké vzdělání, častým problémem bývá náchyllost ke kriminální činnosti, k drogám. Neuvědomují si důsledky svých činů, rozhodnutí, neumějí odložit své momentální potřeby. Problémem bývá také silná vazba na svoji subkulturu a obtížnost se od ní odpoutat a najít si kamarády jinde. Jedním z hlavních problémů těchto mladých lidí je malá dostupnost cenově přijatelného bydlení. To je v dnešní době velmi drahé a tak mnoho dětí končí jako bezdomovci na ulici a odsud je již blízko ke kriminální činnosti, drogám, alkoholu. Tréninkové formy bydlení nebo Domy na půl cesty jsou zařízení, kterých je stále málo.

Mladým lidem po odchodu z DD chybí sociální zázemí, přetrvává u nich pocit závislosti na pomoci druhých, očekávají že vše dostanou, že se o ně někdo postará. Jsou neschopni reálně odhadnout situaci plánovat budoucnost (často žijí jen ze „dne na den“).

Doporučení respondentů

Většina respondentů výzkumu, ale i jiných odborníků zajímajících se o tuto oblast říká, že je potřeba celkové reformy systému péče o opuštěné děti. Měli bychom si vzít za vzor západní země, kde již vše existuje a funguje několik let. Důležitá je práce s původní rodinou, snaha o její zlepšení a tím předcházet tomu, aby se dítě do ústavu vůbec dostalo. Například ve Velké Británii platí zákon, podle kterého mají rodiče možnost oslovit a obdržet služby, včetně ubytování od místních úřadů, pokud je požadují. Preventivní služby zahrnují podporu rodiny v místě bydliště, intenzivní individuální práci s rodinou, asistenci při řešení denních problémů, nabídku výcviků pro rodiče a pomoc při řešení konfliktů mezi rodiči a dětmi. Ve Velké Británii je jeden z nejprogresivnějších přístupů k problematice péče o dítě bez rodinného zázemí. Existují zde preventivní služby podpory rizikových rodin, respitní pěstounská péče, profesionální pěstounská péče, atd. Narozdíl od České republiky zde pobývá více než 50% opuštěných dětí v pěstounské péči, další velká část dětí žije ve vlastní rodině,

kteřá je podporovaná supervizí a asistencí a pouze minimum dětí je umístováno do ústavní péče. [Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v ČR, 2002]. U nás sociální pracovníce často navrhují a soudy potvrzují odebrání dítěte z rodiny. Jen ve zlomku případů je důvodem týrání či zneužívání dítěte, ve většině případů k podobnému kroku stačí jen, že rodina má málo peněz, problémy s bydlením, nedokáže se dostatečně starat či dítě nechodí často do školy. Pro dítě je přitom daleko lepší být v rodině než v ústavu. Stačilo by jen, kdyby se stát začal takovými rodinami zabývat. Důležité je snížit počet rodin na jednu sociální pracovníci, aby mohla k rodině zaujmout více individuální přístup, zavést pravidelné návštěvy pracovníc do rodin, zajistit různé kurzy a semináře pro rodiče či jim nabídnout finanční pomoc. Občanské sdružení DOM pracuje na projektu Proměna. Jehož cílem je iniciovat reformu péče o ohrožené děti. Cílem by měla být změna legislativy. Mělo by dojít k zavedení nových forem NRP (například profesionální pěstounství). Dále navrhují změnu podoby DD, a to nahradit přetrvávající skleníkové prostředí co nejpřirozenějšími a nejrealnějšími koncepcemi, optimálně nahrazujícími rodinné prostředí.

Dále by se měly zlepšit služby podporující mladé lidi odcházející z ústavních zařízení. Nástrojem může být podporování a rozšiřování služeb Domů na půl cesty, vytvoření sítě podporovaného bydlení. Důležité je zlepšit pomoc dorůstajícím jedincům v DD a stále více je připravovat na život za zdi dětského domova. Inspirací by mohla být Velká Británie, kde mají sociální služby povinnost nadále pomáhat mladým lidem, kteří odcházejí do samostatného života s řešením problémů až do věku 21 let. „Již od 15 let se začínají pěstouni, vychovatelé či sociální pracovníci starat o to, jak bude vypadat život mladého člověka po odchodu z péče,...“ [Kovařík, 2004; 144].

Děti vyrůstající ve Velké Británii v pěstounské rodině či dětském domově mají ze zákona právo na **osobního poradce**, „**plán cesty**“ a **finanční pomoc**.

„**Plán cesty**“ (**Pathway plan**) je založen na očekáváních a touhách mladého člověka, stejně tak jako na tom, co je pro něj nejlepší podle lidí z okolí. Plán obvykle zahrnuje cíle, které chce klient dosáhnout a cestu k nim. Zahrnuje takové věci, jako jakou má klient představu o práci, co chce dělat, jaké potřebuje vzdělání, finanční pomoc, kde chce žít.

Každý mladý člověk dostane svého **osobního poradce**, který mu pomáhá s přípravou plánu, podílí se na jeho vyhodnocování a zjišťuje jestli je realizovatelný.

Lidé odcházející z náhradní péče mohou také požádat o grant (**finanční podporu**) od sociálních služeb na základní vybavení domácnosti. [Kovařík, 2004; 144].

1.2. Jak předcházet některým problémům, se kterými se odcházející mladiství setkávají?

Podle mého názoru by mělo dojít k celkové reformě ústavní výchovy tak , aby byl co nejvíce podpořen individuální přístup k dítěti a aby se výchova v náhradních zařízeních co nejvíce přiblížila rodinnému životu. Důležitá je podpora rodinných zařízení, která jsou menší, vyskytují se zde malé skupiny dětí, různého věku a děti zde dostávají individuální péče jako v rodině. Jednotlivé rodinné buňky se skládají z různě starých dětí jak je to v normální rodině, což umožňuje dětem učit se od starších „sourozenců“ a starší děti naopak mohou vidět, co obnáší péče o mladší „sourozence“ a celou domácnost. Děti nemusí měnit neustále zařízení, zde pobývají od útlého věku až do dospělosti. Děti s dětských domovů rodinného typu jsou lépe připraveny na život a zapojení do společnosti.

V rámci své bakalářské práce jsem si kladla otázky, jak samy dětské domovy připravují své děti na pozdější odchod v době zletilosti.

Abych získala konkrétní informace od pracovníků dětských domovů použila jsem metodu - dotazníkové šetření. Krátký dotazník obsahoval převážně otevřené otázky, aby zde pracovníci dětských domovů (které považuji za profesionály v dané oblasti) mohli vyjádřit svůj vlastní názor k danému problému. Dotazníky jsem odesílala poštou na získané adresy dětských domovů v rámci celé České republiky. Ze seznamu jsem náhodně vybrala 10 adres. Na ty jsem pak odeslala dotazník v obálce společně s průvodním dopisem . Přiložila jsem ještě jednu obálku s moji nadepsanou adresou a poštovní známkou. Tím jsem chtěla zvýšit návratnost dotazníků. Dotazníků se mi vrátilo 8. Díky tomu, že jsem výzkum prováděla na malém počtu respondentů, považuji získaná data pouze za informace, které mi pomohou rozšířit moje znalosti o dané problematice.

K výsledkům:

Průměrný počet dětí, které každoročně odchází z jednoho dětského domova se pohybuje okolo čísla 1 – 5. Podle ředitelů domovů děti zpravidla odcházejí do domů na půl cesty či se vracejí do vlastní rodiny. Někteří odcházejí k partnerům či přátelům. Ze všech dětských domovů mi odpověděli, že spolupracují s domy na půl cesty, a to ve většině případů s jedním domem v blízkosti dětského domova. V DNC se kterými pracují jsou také jejich děti po ukončení ústavní výchovy.

Všechny domovy informují své klienty o možnostech, které mohou využít po opuštění dětského domova. Podle ředitelů je to již zakotveno v systému výchovy. Informace dostávají tedy již přímo v domově od vychovatelů či jiných pracovníků, dále také v následné péči v domech na půl cesty či prostřednictvím různých podpůrných programů, jako například v DD Hora Sv. Kateřiny. Zde probíhá grant „Juniorstart“ jehož nositelem je občanské sdružení Genesisia. Tento projekt pomáhá dětem se vzděláním. V rámci grantu navštěvují děti domy na půl cesty, zúčastňují se diskusních fór, tréninku komunikace, navštěvují úřady a vlastně se všemožně připravují na budoucí život za zdmi domova.

Domovy se samy snaží připravit své svěřence na život. Podle ředitele Dětského domova v Nepomuku v Plzeňském kraji, „získali pro domov od plzeňského kraje okál, který je připravený pro jejich zletilé děti, kdyby potřebovaly střechu nad hlavou.“[od ředitele DD Nepomuk]. „Dospívající žijí v jedné garsonce, kde se připravují na osamostatnění po skončení ústavní výchovy, učí se zde základním dovednostem, které využijí v běžném životě.“[od ředitele DD Nepomuk]. „Domov se také snaží postupně předělávat na rodinný dětský domov, mají zde již dvě rodinné buňky. Život v tomto prostředí usnadní dětem vstup do samostatného světa v době zletilosti“[od ředitele DD Nepomuk]. Podle informací, které jsem od dětských domovů dostala, se převážná většina z nich snaží (tak od roku 2001 – 02) změnit z internátní podoby na rodinné dětské domy. Snižují počet dětí (přibližný počet je dnes kolem 20 – 40 dětí), vytváří rodinné buňky, kde v každé z nich žije okolo 8 dětí a starají se o ně 3 – 4 vychovatelé, kteří se střídají. To je razantní posun k vytvoření domácího a rodinného prostředí. Vychovatelé se mohou dětem více věnovat, pravidelně s nimi uklízí, perou, žehlí, vaří. Na moji otázku, jestli jsou děti připravovány na odchod z domova, mi bylo odpovězeno, že takové věci jako vařit, prát, vyplnit složenku, zařídit účet, jsou obvyklé činnosti. „Děti umí prát, žehlit, někdo trochu vařit. Největší problém je v hospodaření s penězi. Neznají jejich cenu, první co se snaží pořídit jsou věci spotřební povahy (mobil, TV, DVD), byť na to nemají“[od ředitele z dětského domu Sázená]. Toto je bohužel dáno faktem, že děti z dětských domovů nestrádají po materiální stránce, ale po citové. V dnešní době jsou domovy dobře vybavené (díky sponzorům), děti mají všechno, ale nic není konkrétně jejich, vše je všech. Když se hračky zničí koupí se nové. I díky sponzorům jsou děti zvyklé na takový komfort, který si po opuštění domova z vlastní kapsy nebudou moci dopřát. „V dětském domově jsou děti vychovávány k tomu, aby se celý život cítili jako chudáci. Navyknou si žít v přepychu, jsou příliš rozmazlení po materiální stránce. Naopak to, co by potřebovali – aby se s nimi někdo učil, dodával sebevědomí – to chybí, ačkoli to nic nestojí.“[pracovník DNC].

Také mě zajímalo, jak se ředitelé dívají na problematiku odchodu dětí z DD v době zletilosti a jaká je podle jejich názoru pomoc státu či nestátních organizací. Zařízení typu Domy na půl cesty jsou ve většině případů zřízeny nestátními organizacemi. Na to reaguje ředitel/a DD Sázená takto: „Jde trochu o paradox, vždyť děti do ústavní výchovy umisťuje stát!“ „Bylo by jistě prospěšné, uvést v život následnou péči o tyto děti a především prevence, ta chybí. Mnohé děti by se do dětského domova ani nemusely dostat, pokud by se pracovalo s rodinou.“ [ředitel/ka DD Sázená].

Většina ředitelů se shoduje, že důležitá je finanční podpora dětských domovů. Podle ředitelky DD Hora sv. Kateřiny je „pomoc sponzorů a dalších přátel neodmyslitelnou součástí provozu dětského domova. Problém dále vidí v návaznosti ústavní výchovy, především v návaznosti na odchod z dětského domova. Ředitel DD Dolní Počernice říká, že „Pomoc dětem po odchodu z DD je nedostačující v dlouhodobém charakteru a kapacitě. Rád bych postavil dům s 9 byty pro naše děti, kde by pobývali 2-3 roky po ukončení ústavní péče. Pak by byla potřebná návaznost obcí, které by na základě doporučení byly schopné dát dítěti byt.“

Dále je nutné zavést **nové alternativy náhradní péče** o děti.

„Pokud není jiná možnost chceme usilovat o to, aby pobyt dítěte v instituci byl co možná nejkratší, péče byla odborná a v nejvyšší možné míře napodobovala rodinu,“ říká Ing. Michaela Svobodová, ředitelka projektu Proměna a občanského sdružení DOM. Jedním z kroků, který napomůže změnit současný stav, je zavedení instituce profesionální pěstounské péče, která je běžná v zahraničí a má oproti stávajícímu systému řadu výhod. Rodiče, kteří se rozhodnou být profesionálním pěstounem jsou ve specifickém vztahu k instituci organizující pěstounskou péči. Za svou práci jsou odměňováni mzdou, součástí vztahu k instituci je i povinné vzdělávání, supervize a další aktivity na podporu života pěstounské rodiny.. Profesionální pěstounská péče je realizována jen na nezbytně dlouhou dobu a podporuje kontakty a vztahy s původní rodinou. Jakmile je to možné, vrací se dítě do původní rodiny. Vztah s původní biologickou rodinou, ale i vztah s pěstounskou rodinou je zárukou toho, že po dosažení plnoletosti bude dítě schopno v mnohem větší míře uplatnění ve společnosti. Nespornou výhodou jsou i výrazně nižší finanční náklady, neboť roční příspěvek na dítě v pěstounské péči tvoří 60.000 Kč zatímco roční příspěvek výchovnému ústavu na jedno dítě je více než čtyřnásobný – 250.000 Kč ročně.¹³ V případě zavedení profesionální pěstounské péče a podpory umisťování dětí do tohoto typu rodin, výrazně poklesnou státní výdaje na

¹³ Z osobního rozhovoru s pracovnící o.s.DOM

financování náhradní výchovné péče. Dočasná pěstounská péče je rozvíjena s cílem co nejdříve spojit dítě s původní rodinou. Vlastně se jedná o formu péče, kdy dochází k zajištění potřeb dítěte po dobu než se původní rodina stabilizuje a dítě se bude moct vrátit. Tyto děti by normálně končily v dětských domovech, tato forma se jeví jako lepší, více se přibližující skutečné rodině. [Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v ČR, 2002].

Je tedy třeba rozvinout a obohatit stávající formy pěstounské péče o následující:

1. krátkodobá PP- pěstounská péče na přechodnou dobu (do 1 roku), primárním cílem je návrat dítěte do vlastní rodiny

2. střednědobá PP - do 2 roků, umožňující sanaci biologické rodiny, nebo následné převedení dítěte do dlouhodobé pěstounské péče

3. profesionální PP. - je státem řízená a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče, která zajišťuje život v rodinném prostředí všem dětem, které z různých důvodů nemohou žít v rodině vlastní nebo adoptivní. Má různé formy, trvá různě dlouhou dobu a její poskytování odpovídá potřebám dítěte i potřebám původní rodiny. Profesionálním pěstounům vytváří stát optimální podmínky a to jak finanční a materiální, tak v podobě vzdělávání, odborné podpory a všestranné pomoci

4. PP pro zvláštní případy - např. nezletilé matky s dětmi, nebo pro celé rodiny

5. romská PP – zvětšení počtu romských pěst. rodin, pro opuštěné děti stejného etnika

6. respitní pěstounská péče – krátkodobé ulehčení rodině, péče o dítě například jen o pracovních dnech

[Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice, 2002].

Závěr

Ústavní výchova je v České republice stále nejčastější alternativou, kterou jsou řešeny problémy dětí bez rodinného zázemí. Toto řešení je stále upřednostňováno, i když je jednoznačně prokázán negativní vliv ústavního prostředí na vývoj dítěte. Vedle tohoto faktu je poukazováno i na vysoké náklady, které jsou potřeba k provozu ústavního zařízení oproti několikanásobně nižším nákladům na náhradní rodinnou péči. Novely zákonů sice přinášejí změny k lepšímu, podporují spolupráci s rodinou a tím se snaží umožnit návrat dítěte do rodiny. Ale přesto zde přetrvává zastaralý systém ústavní výchovy z 50.let 20.století, který by potřeboval celkovou reformu nejlépe inspirovanou fungujícím systémem péče o opuštěné děti, který je v západních zemích, například ve Velké Británii.

Tradiční ústavní péče sice prochází pomalou reformou. Snižuje se počet klientů v jednotlivých zařízeních a klade se důraz na upřednostňování individuálního přístupu. Všechny tyto inovace by měly zlepšit péči o rizikovou mládež a lépe ji připravit na její odchod z ústavu. Ale stále zde ještě hodně chybí.

Mladí lidé, kteří na počátku dospělosti odcházejí z ústavní výchovy do samostatného života, nejsou na tento krok téměř vůbec připraveni. Vstupují do života bez materiálního zabezpečení, bez podpory rodiny, bez potřebných zkušeností a dovedností. Podle výsledku výzkumu v mé práci jsou tito mladí lidé na život připraveni nedostatečně. Často selhávají, mají problémy se zajištěním ubytování, zaměstnání, s hospodařením s penězi. Jejich problémy jsou způsobené dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení. Zde žili v izolaci od okolního světa, ve kterém se teď nedokáží orientovat. Proto v České republice vznikají od roku 1996 zařízení, které se specializují právě na tyto klienty, a to Domy na půl cesty. Ty jsou jakousi přestupní stanicí mezi ústavem a reálným životem.

Až bude reforma péče o děti bez rodinného zázemí dokončena, možná nebudou DNC již potřebným zařízením. Ale dnes jsou jediným a nejlepším řešením situace mladých lidí, kteří opouštějí ústavní výchovu.

Na základě závěrů z výzkumů si uvědomuji, jak je důležitá preventivní práce s rodinou, která by mohla všem těmto zmíněným problémům předcházet. „Prioritní je působit na to, aby dítě nebylo z rodiny vůbec odebráno a nebo aby do ní mohlo být v co nejkratší době zase vráceno.“[časopis NRP č.3/2004]. Až poslední možností po všech alternativách by mělo být umístění dítěte do ústavu. V současné době je stanovena povinnost dětského domova poskytovat pomoc mladému člověku ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany 2 roky

po jeho odchodu. Zároveň osoby opouštějící ústavní zařízení mají nárok na pomoc sociálního kurátora a mají právo ho v posledních 6 měsících před odchodem navštívit. Zde bych se inspirovala od Velké Británie, kde má každé dítě stanoveno svého průvodce, jednu osobu, která se mu věnuje, radí mu. Ta ho doprovází nejen v posledních letech pobytu v ústavu, ale také po jeho opuštění. Tento člověk by mu měl pomoci vypracovat plán, který bude zahrnovat oblasti jako je vzdělání, zaměstnání, finanční zajištění, bydlení, kontakty lidí, kam se v případě problémů může obrátit. Měl by také obsahovat harmonogram přípravy na odchod, který by měl být dodržován. Toto je jeden z příkladů jak rozšířit služby poskytované osobám opouštějícím ústavní výchovu. Počet DNC je stále nedostatečný, mnoho klientů je odmítáno. Tito mladí lidé potřebují zajistit bydlení, které pro ně bude finančně dostupné a bude jakýmsi odrazovým můstkem do dalšího života. Další důležitou a potřebnou službou jsou možnosti chráněného zaměstnání, kde by lidé mohli získat základní pracovní návyky a zkušenosti. Před odchodem by mělo dojít k rozšíření tréninkových bydlení u DD a postupné osamostatňování mladých lidí. Některé domovy to již poskytují a současná legislativa to umožňuje.

Abychom problémům, které mají mladí lidé po opuštění ústavní výchovy předcházeli, je nutné zavést nové alternativy náhradní péče o dítě. Zkušenosti ze zahraničí ukazují, že lze mladým lidem bez rodinného zázemí poskytnout lepší podmínky pro start do života, než s jakými se můžeme shledat v ČR, a to například ve Velké Británii či jiných západních státech. V těchto zemích vznikla nová forma péče o opuštěné děti a to profesionální pěstounská péče. Samozřejmě zde dále funguje systém ústavní výchovy, ale tyto ústavy jsou menší, mají rodinný charakter a s dětmi pracují vyškolení profesionálové. Počet umístěných dětí do ústavu je ve VB daleko nižší než u nás. I v ČR by mělo dojít ke změně internátních DD na rodinný typ. Děti z takových zařízení jsou lépe připraveny na život a zapojení do společnosti.

Nejsem úplným odpůrcem ústavní výchovy, protože vždy budou existovat jedinci, kteří tento typ budou potřebovat a využívat. Domnívám se ale, že problémy mladých lidí, které ústavní výchova přináší jsou varujícím signálem volajícím po změně celého systému. A to zavedením nových forem náhradní péče popsaných v mé práci či celkovou rekonstrukcí internátních dětských domovů po vzoru západních států.

Dále by se měla zlepšit pomoc těm, kteří již ústavem prošli bez potřebné přípravy na normální život. A to například rozšířením sítě domů na půl cesty či jiné služby, která by jim usnadnila start do života a poskytla jim potřebné zázemí.

Literatura

- Matějček,Z.(1994).*O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*.Praha:Portál
- Matějček,Z. a kol.(1999).*Náhradní rodinná péče*.Praha:Portál
- Matoušek,O.(1995).*Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Langmeier,J.(1974).*Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum
- *Sborník přednášek z 6. konference o náhradní rodinné péči*.(1999).Praha: MPSV ČR
- Kovařík,J. a kol.(2004).*Náhradní rodinná péče v praxi*.Praha:SNRP a Portál
- Matějček,Z. a kol.(2002).*Osvojení a pěstounská péče*.Praha: Portál
- Archerová,C.(2001).*Dítě v náhradní rodině*.Praha: Portál
- Schoolerová,J.E.(2002).*Adopce, vztah založený na slibu*.Praha:Návrat
- Langmeier,J., Krejčířová,D.(1998).*Vývojová psychologie*.Praha:Grada
- Matějček,Z.(1993).*Co děti nejvíce potřebují: Eseje z dětské psychologie*.Praha: Portál
- Ráslová,Z.(2000).*Na půl cesty k domovu*.Praha.Diplomová práce.Karlova univerzita.Fakulta sociálních věd.
- Svobodová,M.,Vrtbovská,P., Bártová,D.(2002).*Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice*.Praha: o.s.DOM
- Svobodová,M.,Vrtbovská,P., Bártová,D.(2002). *Nová koncepce systému péče a podpory pro rodinu a dítě v ČR (projekt Proměna)*.Praha:o.s.DOM
- Dohnálková, R.,Hrubá, K., Kloub, J., Kristková, V.(2005).*Zpráva o vývoji práv dětí v ČR v letech 2003 – 2005*.Praha:Liga lidských práv
- Hartl,P.(1994).*Psychologický slovník*.Praha:Portál

ČASOPISY

- Šlesingerová, K. Mladí lidé odcházející z dětských domovů po dosažení zletilosti II. *Náhradní rodinná péče*, č.3/2004, str.33-35
- Bubleová, V. Historický vývoj péče o opuštěnou mládež. *Náhradní rodinná péče*, č.1/2000, str.46-51

INTERNET

www.mpsv.cz

www.msmt.cz

www.mzcr.cz

www.civilia.cz

www.dom-os.cz

www.nahradnirodina.cz

www.rodina.cz/snrp

www.vupsv.cz

www.fod.cz

www.adopce.com

<http://www.suffolk.gov.uk/CareAndHealth/ChildrenAndFamilies/LeavingCare.htm>

Materiály občanského sdružení DOM

- Výroční zpráva DOM, 2004
- Přednáška Ing. Michaely Svobodové, ředitelky sdružení DOM. *Podpora rodiny-systémový přístup*. Praha: o.s.DOM, 2005
- *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*, projekt Proměna. Praha: o.s. DOM, 2005

Další zdroje informací

Osobní rozhovor s Ing. Svobodovou, ředitelkou domů na půl cesty DOM. Praha, 2006

Osobní rozhovor s Mgr. Martinkovou, pracovnící občanského sdružení DOM. Praha, 2006

Informace od ředitelů Dětských domovů formou vyplněného dotazníku (viz. Příloha), 2006

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut sociologických studií
Katedra sociologie a sociální politiky

Projekt bakalářské práce

Jméno: Kateřina Brunnerová

Název: **Náhradní rodinná péče**

Námět práce:

Otázka opuštěných dětí a jejich zařazení do náhradních rodin je předmětem zájmu široké veřejnosti i státních orgánů. Rodina je pro děti určujícím vzorem pro budoucí život. Je místem, kde probíhá prvotní socializace dítěte. Ale ne všem jedincům je dopřáno žít ve vlastní rodině.

V rodině se člověk učí základním dovednostem, sociálním rolím, učí se přijímat zodpovědnost za své činy. Existují však děti, které jsou v tomto značně znevýhodněné. A to jsou děti v dětských domovech. Odchod z ústavu je proto pro ně velmi obtížný. Téměř ze dne na den se ocitnou v tvrdém světě dospělých, kde se o sebe musí postarat sami. Pomocnou ruku těmto mladým lidem nabízejí tzv. domy na půl cesty – tedy zařízení, ve kterých nachází přechodné bydlení, nejčastěji v délce jednoho roku. V domech na půl cesty se učí zvykat na svět za zdmi ústavu.

Svoji bakalářskou práci bych chtěla koncipovat jako analýzu ústavní péče a úskalí, která přináší odchod dětí v 18 letech z dětských domovů. Zaměřím se na popis a hodnocení neziskových organizací, především domů na půl cesty, které pomáhají zletilým jedincům v jejich prvních krocích po opuštění ústavu. Dále bych provedla mezinárodní srovnání naší péče v této otázce s dalšími státy (Velká Británie, Německo, Dánsko,...). Chtěla bych se zaměřit na to, jak je těmto jedincům pomáháno ze strany státu na jedné straně a neziskového sektoru na straně druhé.

Metody zpracování:

- informace z odborné literatury (studium a analýza dokumentů)
- rozhovory s odborníky (sociální pracovníci, pracovníci dětských domovů, zástupci neziskových organizací)

Struktura práce:

- právní rámec
- nástroje politiky náhradní rodinné péče
- aktéři politiky náhradní rodinné péče
 - mezinárodní organizace
 - státní sektor
 - neziskový sektor

- formy náhradní rodinné péče
 - ústavní výchova
 - osvojení (adopce)
 - pěstounská péče – individuální
 - skupinová
 - SOS vesničky
 - další formy
- analýza ústavní péče
- pomoc zletilým opuštěným dětem
 - státní sektor
 - neziskový sektor (se zaměřením na domy na půl cesty)
- rozbor jednoho konkrétního zařízení pomoci zletilým jedincům z dětských domovů
- srovnání s jinými státy – Velká Británie, Německo, Dánsko

Literatura:

- Matějček, Z. a kol.(1999):*Náhradní rodinná péče*.Praha:Portál
- Matějček, Z. a kol.(2002):*Osvojení a pěstounská péče*.Praha:Portál
- Potůček, M.(1995):*Sociální politika*.Praha:Slon
- Schoolerová, Jayne E.(2002):*Adopce-vztah založený na slibu*.Praha
- *Sborník přednášek z 6.konference o náhradní rodinné péči – MPSV.Praha(1999)*

DOTAZÍK

Dobrý den, jmenuji se Kateřina Brunnerová a jsem studentkou Fakulty sociálních věd UK v Praze. V současné době pracuji na bakalářské práci, ve které se zajímám o mladé lidi žijící v Domech na půl cesty. Byla bych Vám proto moc vděčná, kdybyste mi věnovali trochu času a vyplnili tento dotazník. Pokud nebudete některé otázky chtít vyplnit, můžete je vynechat. Celý výzkum je anonymní, nikde neuvádíte své osobní údaje. Záznam bude použit pouze pro potřeby mé práce. Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 15 minut. Předem děkuji za spolupráci.

Instrukce: *U následujících otázek prosím zakroužkujte vždy jednu odpověď, není-li uvedeno jinak*

1. Pohlaví

- a) žena
- b) muž

2. Vzdělání

- a) základní škola
- b) zvláštní škola
- c) učiliště – nedokončil/a
- d) učiliště – dokončil/a
- e) střední škola – nedokončil/a
- f) střední škola - dokončil/a
- g) VOŠ
- h) vysoká škola
- i) jiné _____
- j) v současné době studuji _____ (jakou školu, obor)

3. Do Domu na půl cesty jsem přišel/a z

- a) dětský domov
- b) jiné ústavní zařízení _____ (jaké?)
- c) vlastní rodina
- d) pěstounská rodina
- e) ubytovna
- f) kamarád
- g) ulice
- h) jiné _____ (uved'te)

4. Dětství jsem strávil/a v:

(u této otázky můžete zaškrtnout více možností a do řádku uveďte od kolika do kolika let jste pobýval/a na daném místě)

- a) rodiče _____
- b) jiní příbuzní _____
- c) ústavní péče _____
- d) pěstounská péče _____

- e) adopce _____
f) jiné _____

Následující blok otázek vyplňte jen tehdy, pokud jste pobýval/a v zařízení ústavní péče

5. V jakém typu ústavní péče jste pobýval?

- a) internátní
b) rodinný

6. Přípravovali Vás v ústavu na odchod v dospělost?

- a) ano
b) ne

7. Pokud ano, popište prosím jakým způsobem?

8. Jaká byla vaše očekávání a obavy, když jste odcházel/a z ústavu?

Následující otázky již vyplňujte normálně(od čísla 9)

9. Pracujete v současné době?

- a) ano
b) ne

10. Kolik zaměstnání jste vystřídal/a _____

11. Váš nejdelší pracovní poměr byl

- a) méně než 1 měsíc
b) 1 až 3 měsíce
c) 3 až 6 měsíců
d) 6 až 12 měsíců
e) déle než 12 měsíců

12. Je obtížné sehnat práci?

- a) ano
b) ne

13. Pomáhají Vám v Domě na půl cesty hledat práci?

- a) ano _____ (kdo?)
b) ne

14. Jaký je Váš zdroj příjmu?

- a) plat
b) brigády
c) státní podpora

- d) invalidní důchod
- e) rodiče (jiní příbuzní)

15. Jak dlouho jste v Domu na půl cesty? _____

16. Kde jste se o Domu na půl cesty dozvěděl/a? _____

17. Proč jste požádal/a o pobyt v Domu na půl cesty? _____

18. Co od pobytu v Domě na půl cesty očekáváte? _____

19. Vyjádřete Váš názor na to, jak je pro Vás problematické zvládnout dané dovednosti
(u příslušné dovednosti označte kroužkem číslo, které nejvíce odpovídá Vašemu názoru)

- 1 – velmi problematické
- 2 – problematické
- 3 – méně problematické
- 4 – bez problémů

Sociální dovednosti	1	2	3	4
Komunikační dovednosti (jednání s lidmi)	1	2	3	4
Navázání a udržení vztahů	1	2	3	4
Jednání s úřady	1	2	3	4
Hospodaření s penězi	1	2	3	4
Udržení si zaměstnání	1	2	3	4
Domácí práce	1	2	3	4

20. Jaké jsou Vaše vyhlídky do budoucnosti? _____

Tímto pro Vás tento dotazník skončil, děkuji Vám za čas, který jste s ním museli strávit a za Vaše názory.

Katka Brunnerová

SEZNAM DĚTSKÝCH DOMOVŮ

Praha:

- DD Praha 9 - Dolní Počernice (Národ. hrd.1, 190 12) - kontakt
- DD Praha 9 -Klánovice (Smržovská 77, 190 14) - kontakt
- PŠI Sedlec -Prčice (Jetřichovice 1, 257 91)

Středočeský kraj:

- DD Sázava (Benešovská 7, 285 06) - kontakt
- DD Sázená (Velvary) 39 (273 24) - kontakt
- DD Solenice 42 (262 33)
- DD Nymburk (Resslova ul. 613, 288 02))
- DD Nymburk (Palackého třída /515, 288 02)
- DD Nové Strašecí (Okružní 647, 272 01)
- DD Pyšely (Senohrabská 112, 251 67) - kontakt
- DD Ledce -Smečno 55 (273 05)
- DD Kralupy n/Vltavou (U Sociálního domu 438, 278 01)
- DD Jizerní Vtelno (Stránov -Krnsko 83, 394 31) 326 /723 178
- DD Stochov (Hornická 203)
- DD Prachatice (Zlatá Stezka)
- DD Kamenice (Olešovice /9)

SOUKROMÉ DĚTSKÉ DOMOVY:

- SDD Lazec 2 (Příbram, 261 01),SDD
- Korkyně 19 (262 06) 318/54 39 32

Plzeňský kraj:

- DD Horšovský Týn (Nová Ves 1, 346 01)
- DD Staňkov (ul. Mauthauserova 17, 345 61)
- DD Tachov (P. Jilemnického 576, 347 01) 374 /725 078
- DD Planá u Mar. Lázní (Dukelských hrdinů 67, 348 15)
- DD Plzeň (Vojanova 22, 318 11)
- DD Nepomuk 278 (335 01) - kontakt
- DD Kašperské Hory (341 92)

Královehradecký kraj:

- DD Broumov (Parková 246, 550 01)
- DD Dolní Lánov 126 (543 41)
- DD Nechanice (Hradecká 267, 503 18)
- DD Potštejn (Českých bratří 141, 517 43)
- DD Vrchlabí (Žižkova 497, 543 01) - kontakt
- DD Sedloňov 153 (517 91)

Jihočeský kraj:

- DD Boršov n/ Vltavou 168 (373 82)
- DD Horní Planá (sídl. Míru 40, 382 26)

DD Horní Planá (Švermova 116, 382 26)
DD Písek (Šobrova 111, 397 01)
DD Radenín 1-Tábor (391 20)
DD Volyně (Školní 319, 387 01)
DD Zvíkovské Podhradí 42 (398 18)
DD Žichovec 17 (Strunkovice n/Blanici, 383 01)
DD Kamenice n/Lipou (Jírova 644, 394 70)
DD Hranice (Purgešova 4, 753 01)
DD Husinec (Komenského 73)
DD Nemyšl 1
DD Sušice (pobočka DD Kašperské Hory)
DD Chanovice (pobočka DD Kašperské Hory)

SOUKROMÉ DĚTSKÉ DOMOVY:

SDD Koryto (Zbytiny 32, 384 41)
SDD Úraz 1 (Mladá Vožice, 391 43)

Ústecký kraj:

DD Žatec (Lidická, 438 01)
DD Žatec (Pražská 808, 438 01)
DD Žatec (Volyňských Čechů 1015, 438 01)
DD Mašřov (Zámecká 1, 431 56)
DD Česká Kamenice (Komenského 491, 407 21)
DD Krásná Lípa (Smetanova 12, 407 46)
DD Most(Borovského 1146, 434 01)
DD Ústí n/Labem (Špálova 2712/2, 400 11)
DD Ústí n/Labem -Střekov (Truhlářova 16, 400 03)
DD Tisá 280 (403 36)
DD Tuchlov 47 (Ohnič,417 65))
DD Lipová u Šluknova 417 (407 81)
DD Litoměřice (Čelakovského 8, 412 01)
DD Krupka (Na hamrech 182, 417 41)
DD Krupka (Libušín 151, 417 41)
DD Chomutov (Čelakovského 852, 430 01)
DD Vysoká Pec 145 (431 11)
DD Dlažkovice -Třeбенice 1 (411 13)
DD Hora Sv. Kateřiny (Dolní 310, 435 45) - kontakt

Olomoucký kraj:

DD Olomouc – Lazce (U sportovní haly 1a, 772 00)
DD Štítý (Školní 86, 789 91)
DD Stará Ves u Přerova 204 (750 02)
DD Plumlov – Balkán 333 (798 03)
DD Lipník n/Bečvou (Tyršova 772, 751 31)
DD Jeseník – Lázně (Priesnitzova 405, 790 01)
DD Černá Voda 1 (790 01)
DD Čechy pod Košířem (Mánesova 1)
DD Konice (Vrchlického 369, 798 52)
DD Olomouc -Lazce (U sportovní haly 1a, 772 00)

Liberecký kraj:

- DD Česká Lípa (Mariánská 570, 470 01)
- DD Frýdlant v Čechách (Větrov 3005, 464 01)
- DD Dubá - Deštná 6 (471 41)
- DD Jablonec n/Nisou (Pasecká 20, 466 01)
- DD Jablonné v Podještědí (Zámecká 1, 471 25)
- DD Krompach 47 (471 57)
- DD Semily (Nad školami 480, 513 01)
- DD Jablonec n/Nisou (Palackého 10, 466 01)

Vysočina:

- DD Senožaty 196 (394 56)
- DC Jihlava (Jiráskova 67, 586 01)
- DD Jemnice (Třešňová 748, 675 31)
- DD Náměšť n/Oslavou (Krátká 284, 675 71)
- DD Nová Ves u Chotěboře 1 (582 73)
- DD Kamenice n/Lipou (Jírova 644, 394 70)
- DD Hrotovice (Sokolská 362, 675 55)
- DD Humpolec (Libická 928, 396 01)
- DD Budkov 1 (675 42)
- DD Telč (Štěpnická 171, 588 56)
- DD Rovečné 40 (592 65)

SOUKROMÉ DĚTSKÉ DOMOVY:

- SDD Budišov - Holeje 82 (675 03)

Jihomoravský kraj:

- DD Hodonín (Jarošova 1, 695 01)
- DD Hodonín u Kunštátu 48, 679 71 (Lysice)
- DD Brno -Žabovřesky (Zeleného 51, 616 01)
- DD Mikulov (Nádražní 26, 692 01)
- DD Strážnice (B. Hrejsové 1255, 696 62)
- DC Znojmo (Mládeže 10, 669 02) 515/ 225 151
- DD Znojmo (Na návrší 3, 669 00) 515 /224 506

Zlínský kraj:

- DD Uherské Hradiště (J. z Poděbrad 313, 686 01)
- DD Uherský Ostroh (Sokolovská 620, 687 24)
- DD Zlín (Lazy 3689, 760 01)
- DC Zlín (Burešov 3675, 760 01)
- DD Zašová 172 (756 51)
- DD Vizovice (Chrastěšovská 65, 763 12)
- DD Liptál 91 (756 31)
- DD Kroměříž (U Sýpek 1306, 767 01)

Moravskoslezský kraj:

- DD Opava (Rybí Trh 14, 746 85)
- DD Melč (747 84)
- DD Karviná – Fryštát (Vydmučov 1835/10, 733 01)
- DD Ostrava Hrabová (Reymontova 2a, 720 00)
- DD Ostrava – Slezská Ostrava (Bukovanského 25, 710 00)
- DD Vrbno pod Pradědem (nám. Sv. Michala 17)
- DD Příbor (Masarykova 607, 742 58)
- DD Lichnov 253 (793 15)
- DD Havířov – Podlesí(Bludovice, Čelakovského 1, 736 01)
- DD Čeladná 87 (739 12)
- DD Budišov n/Budišovkou (Dukelská 636, 747 87)
- DD Brušperk (Sportovní 584, 739 44)
- DD Nový Jičín (Revoluční 56, 741 01)
- DD Horní Benešov (Svobody 428, 739 12)
- DD Frýdek – Místek (Bruzovská 328, 738 01)
- DD Milotice n/Opavou 27 (793 11) 554 /718 120

Karlovarský kraj:

- DD Aš (ul. Na vrchu 26, 352 01)
- DD Cheb (Goethova 16, 350 02)
- DD Horní Slavkov (Dlouhá ul. 22, 357 31)
- DD Mariánské Lázně- Úšovice (Palackého 101, 353 01)
- DD Karlovy Vary (Jarní 6, 360 01)
- DD Ostrov n/ Ohří (Krušnohorská ul. 615, 363 01)
- DD Plesná u Chebu (Nádražní 338, 351 35)
- DD Horní Slavkov (Zahradní ul., 357 31)
- DD Ostrov n/ Ohří (ul. Dukels. hrdinů, 363 01)

SOUKROMÝ DĚTSKÝ DOMOV:

- SDD Mezirolí 4 (nebo p. Nová Role – P.O.BOX 39, 362 25)

Pardubický kraj:

- DC Sezemnice (Veská 21, 533 04)
- DD Moravská Třebová (JK Tyla 65, 571 01)
- DD Holice v Čechách (Husova 623, 534 01)
- DD Horní Černá 188 (561 56)
- DD Dolní Černá 746 (561 56)
- DD Polička (A. Lidmilové 505, 572 01)
- DD Pardubice (Bulharská 235, 530 03)

SEZNAM DOMŮ NA PŮLI CESTY

Dům na půl cesty Česká Kamenice, Tyršova 350, 407 21 Česká Kamenice

Dům na půli cesty, dům pro matky (otce) s dětmi Jonáš Česká Lípa, Dubická 2189, 470 01 Česká Lípa

Dům na půli cesty – Dobromilice, Dobromilice 40, 798 25 Dobromilice (Prostějov)

Dům na půli cesty Nikolas – Chomutov, Kamenný Vrch 5307, 430 04 Chomutov

Středisko diakonie ČCE Javorník – Travná, Travná 85, 790 70 Javorník

Dům na půl cesty sv. Josefa - Karlovy Vary , Svobodova 743/12, 360 17 Karlovy Vary

Dům na půli cesty Heřmánek – Karviná, Náměstí O. Foltýna 267, 733 01 Karviná - Staré Město

Dům na půl cesty - Kralupy nad Vltavou, Pražská 73, 278 01 Kralupy nad Vltavou

Dům na půl cesty Agapé – Krupka, Husitská 78, 417 41 Krupka 3

Dům na půl cesty- Litoměřice, Pražská 14, 412 01 Litoměřice

Dům na půl cesty – Náchod, Mlýnská 189, 547 01 Náchod

Dům na půl cesty Nové Strašecí, Rakovnická 77, 271 01 Nové Strašecí

Dům na půl cesty – Pardubice, Jungmannova 2550, 530 02 Pardubice

DPC Hrochův Týnec, Riegrova 356 - 7, 538 62 Hrochův Týnec

DPC Havlíčkův Brod, Trčkova 290, 580 01 Havlíčkův Brod

DPC Heřmanův Městec, V lukách 956, 538 03 Heřmanův Městec

Dům na půl cesty sv. Josefa – Plzeň, Doudlevecká 71, 301 31 Plzeň

Dům na půl cesty - Praha 2, Ječná 4, 120 00 Praha 2

Dům na půl cesty - Praha 8, Braunerova 22, 180 00 Praha 8 – Libeň - kontakt

Dům na půl cesty Valašské Meziříčí, Fügnerova 600, 757 01 Valašské Meziříčí

Dům na půl cesty Valašské Meziříčí, Hranická 418, 757 01 Valašské Meziříčí

Dům na půl cesty Velký Dvůr, Velký Dvůr 134, 691 23 Pohořelice

Trango - Dům na půl cesty Zábřeh, 28.října 20, 789 01 Zábřeh

PŘÍLOHA č.5

Tabulka č.1

Kojenecké ústavy a dětské domovy - počet přijatých dětí, rok 2004

Území	Počet dětí přijatých během roku				Z celkového počtu přijatých dětí		
	celkem	v tom		ze sociál.-zdrav. dův.	hendicapovaných	romských	týraných
		ze zdravot.důvodů	ze sociálních dův.				
CR	1871	610	408	853	322	418	45

zdroj: ÚZIS ČR, Aktuální informace č. 21/2005

Tabulka č.2

Kojenecké ústavy a dětské domovy - počet propuštěných dětí, rok 2004

Území	celkem	Počet propuštěných dětí během roku					jinam
		do vlastní rodiny	do adopce	do jiné forma NRP	do dětského d.	do ústavu soc.péče	
ČR	1887	879	542	167	164	30	105

zdroj: ÚZIS ČR, Aktuální informace č. 21/2005

Tabulka č. 3

Ústavní péče v resortu MŠMT za rok 2004

Rok	Počet zařízení	Ústavní péče celkem				Dětské domovy					
		celkem	chlapci	dívky	sirotci	celkem		rodinného typu		internátního typu	
						zařízení	klienti	zařízení	klienti	zařízení	klienti
2004	219	7590	4513	3017	90	148	4867	65	672	83	811

zdroj: Škol (MŠMT) V 14-01

PŘÍLOHA č.6

tabulka č. 4

STATISTIKY DOM 8 za rok 2004

Klienti Ukazatel	Celkem	Pohlaví		Věk		Původ	
		Muž	Žena	Do 18 let	Nad 18 let	Ústavní vých.	Rodina
Ambulance, informační rozhovory	131						
Ambulance dlouhodobá	6						
Pobyt v DNC	29	14	15	10	19	19	10
Krátkodobý pobyt v DNC	6	3	3				
Byty	3	1	2	0	3	3	0